

שמונה הבריתות שבכתבי הקודש

מאת ד"ר ארנולד פרוכטנבאום

www.ariel-israel.org.il

שמונה הבריתות שבכתבי הקודש

מאת ד"ר ארנולד פרוכטנבאום

THE EIGHT COVENANTS OF THE BIBLE

תוכן העניינים

4	הקדמה
4	א. סוגי הבריתות
4	1. בריתות מותנות
5	2. בריתות ללא תנאי
5	ב. הבריתות עם ישראל
5	ג. העיתוי שבו סעיפי הברית נכנסים לתוקף
5	1. הברית בגן עדן
5	א. אסמכתאות
6	ב. הצדדים המשתתפים בברית
6	ג. סעיפי הברית
6	ד. מעמד הברית ותוקפה
7	2. הברית עם אדם
7	א. אסמכתא
7	ב. הצדדים המשתתפים בברית
7	ג. סעיפי הברית
8	ד. מעמד הברית ותוקפה
8	3. הברית עם נוח
8	א. אסמכתאות
9	ב. הצדדים המשתתפים בברית
9	ג. סעיפי הברית
9	ד. מעמד הברית ותוקפה
9	4. הברית עם אברהם
9	א. אסמכתאות
10	ב. הצדדים המשתתפים בברית
10	ג. סעיפי הברית
11	ד. היסוד להתפתחות בריתות אחרות
11	ה. אישור המשכיות הברית
11	1. אישור דרך יצחק
11	2. אישור דרך יעקב
12	3. אישור דרך בני יעקב
12	4. מעמד הברית ותוקפה
12	5. הברית עם משה
12	א. אסמכתאות
12	ב. הצדדים המשתתפים בברית
12	ג. סעיפי הברית
12	1. מה כלול בתורה?
12	2. ברכות התורה והעונשים
13	3. קרבנות בעלי חיים שדמם נשפך
13	4. איסורים על מאכלים מסוימים
13	5. הרחבת עונש המוות
13	6. אות גופני של הברית
13	7. יום השבת – "אות בני וביניכם"
14	ד. מטרת התורה
15	ה. מעמד הברית ותוקפה

15	1. תורת משה כיחידה אחת
16	2. תורת משה איבדה מסמכותה, היא אינה תקפה עוד כמסגרת מחייבת
18	3. חוקי התורה הנוגעים למוסר
18	4. מתי ה 17-18
18	5. תורת המשיח
19	6. עיקרון החירות
19	7. השבת
19	6. הברית בקשר לארץ ישראל
19	א. אסמכתא
20	ב. הצדדים המשתתפים בברית
20	ג. סעיפי הברית
20	ד. חשיבות הברית
20	ה. אישור הברית
20	ו. מעמד הברית
20	7. הברית עם בית דוד
20	א. אסמכתאות
21	ב. הצדדים המשתתפים בברית
21	ג. סעיפי הברית
21	ד. חשיבות הברית
22	ה. אישור הברית
22	ו. מעמד הברית
22	8. הברית החדשה
22	א. אסמכתא
22	ב. הצדדים המשתתפים בברית
22	ג. סעיפי הברית
23	ד. חשיבות הברית
23	ה. היחס בין קהילת המשיח ובין הברית החדשה
24	ו. החובה המוטלת על הגויים
25	ז. מעמד הברית ותוקפה
25	סיכום

”וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל אַבְרָם,
לֵךְ לְךָ מֵאֶרֶץ וּמְמֹלַדְתְּךָ וּמִבֵּית אָבִיךָ;
אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲרָאָךְ:
וְאָעֲשֶׂיךָ לְגוֹי גָּדוֹל, וְאַבְרָכְךָ, וְאֶגְדְּלָה שְׁמִיךָ;
וְהָיָה בְרָכָה: וְאַבְרָכָה מְבָרְכֶיךָ, וּמְקַלְלֶיךָ אָאָר;
וּנְבָרְכֻךָ בְּךָ, כָּל מְשֻׁפָּחֹת הָאֲדָמָה.”

(בראשית יב 1-3)

הקדמה

חלק גדול מהקשר של אלוהים עם האדם מושתת על יחסי ברית, לפיכך חשוב מאוד ללמוד את שמונה הבריתות שבכתבי הקודש כדי להבין נכונה את הכתובים. הדרך הנפוצה ביותר לחלק את כתבי הקודש היא חלוקת האופן שבו מנהל אלוהים את יחסיו עם בני האדם, את "ההנהגה האלוהית", לשלבים (dispensations)*. שלבים אלה מבוססים על בריתות ספציפיות, והכרת הבריתות האלה תסייע לקוראי הכתובים "לחלק נכונה את דבר האמת" (האיגרת השנייה לטימותיאוס ב 15). גם כאשר שלבים או תקופות אלה (dispensations) מגיעים לסיומם, הבריתות עצמן לא פעם נמשכות ותוקפן לא פג.

א. סוגי הבריתות

כתבי הקודש מתארים שני סוגים של בריתות – בריתות שנלווים אליהן תנאים, ובריתות בלתי מותנות, שלא נלווים אליהן תנאים. חשוב להבדיל בין שני הסוגים כדי שתצטייר תמונה ברורה של מה שכתבי הקודש מלמדים.

1. בריתות מותנות

ברית מותנית היא ברית דו-צדדית שבה ההצעה של אלוהים לאדם מאופיינת בנוסחה: "אם תעשה כך וכך, אני אעשה כך וכך". בבריתות מסוג זה אלוהים מבטיח להעניק ברכות מיוחדות לאדם אם האדם ימלא תנאים מסוימים הנכללים בבריתות. כאשר האדם אינו עומד בתנאים אלה, התוצאה בדרך כלל היא עונש. לפיכך, האופן שבו האדם מגיב להסכם הברית או נענה לו יוביל לברכות או לקללות. הברכות מובטחות לאדם אם יציית. האדם חייב למלא את התנאים המוטלים עליו כדי שאלוהים ימלא את הצד שלו בהסכם.

שתיים מבין הבריתות שבכתובים הן בריתות מותנות: הברית שנכרתה בגן עדן והברית עם משה.

* קשה לתרגם את המונח התיאולוגי dispensations לעברית, לכן נעשה בחומר זה שימוש במספר שמות, מתוך ניסיון להסביר ולשקף את כוונתו בעזרת השילוב בין כולם. לא מדובר רק בשלב או בתקופה מוגדרים מבחינה כרונולוגית, אלא מדובר בעיקר בניסיון לחלק את תולדות יחסיו של אלוהים עם האנושות על פי העקרונות או הכללים המנחים שמסדירים יחסים אלה. הדוגלים בשיטת חלוקה זו מצביעים על הדרכים שבהן אלוהים מנהל או מוציא לפועל את שלטונו, את סמכותו ואת תכניתו, כשכל שלב בתהליך זה שונה במשהו בהשוואה לשלבים הקודמים, והוא מבוסס על הבריתות השונות שכרת אלוהים עם האנושות ומוגדר באמצעותן. המונחים "תקופה" או "עידן" מתייחסים בהקשרנו למערכת היחסים הזו. השיעור הבא מפרט בהרחבה את שיטת החלוקה הזו. המתרגמת.

2. בריתות ללא תנאי

ברית בלתי מותנית היא ברית חד-צדדית. זהו צעד שהאלוהים הריבון בחר לעשותו ובו הוא מתחייב באופן חד-צדדי להעניק ברכות מסוימות או לחולל תנאים מסוימים עבור האדם או העם שאתו הוא כורת את הברית. ברית זו מאופיינת בנוסחה "אני אעשה כך וכך" שהיא למעשה הצהרה על נחישותו הנחרצת של אלוהים לבצע את מה שהוא מבטיח. חסד אלוהים הוא המבטיח את קבלתן של הברכות. בברית שכזאת עשויים להיות תנאים שאותם אלוהים דורש מהאדם או העם לקיים מתוך הכרת טובה, אבל הם אינם כשלעצמם הבסיס שעליו נסמך אלוהים כדי למלא את הבטחותיו.

שש משמונה הבריתות שבכתבי הקודש הן בלתי מותנות: הברית עם אדם, הברית עם נוח, הברית עם אברהם, הברית בקשר לארץ ישראל, הברית עם דוד והברית החדשה.

ב. הבריתות עם ישראל

חמש מתוך שמונה הבריתות האלה נכרתו עם ישראל, והאחרות נכרתו עם כלל האנושות. מבין הבריתות שנכרתו עם ישראל, רק ברית משה היא ברית מותנית. ארבע הבריתות האחרות שנכרתו עם ישראל הן בלתי מותנות: הברית עם אברהם, הברית בקשר לארץ, הברית עם בית דוד והברית החדשה.

יש לציין ארבעה דברים בקשר לטבען של הבריתות הבלתי מותנות שנכרתו עם ישראל. ראשית, הן הסכמים שהוצגו במילים ויש לפרש את תוכנן באופן מילולי. שנית, הבריתות שכרת אלוהים עם ישראל הן נצחיות ואינן מוגבלות או משתנות בשום אופן עם חלוף הזמן. שלישית, נחוץ לשוב ולהדגיש שאלו הן בריתות בלתי מותנות שלא בוטלו מחמת אי-ציות מצד עם ישראל. מאחר שהבריתות הן בלתי מותנות וקיומן תלוי לחלוטין באלוהים לבדו, ניתן לצפות להתגשמותן הסופית. רביעית, בריתות אלה נכרתו עם עם מסוים: ישראל. שאול מבהיר זאת באיגרת אל הרומים ט 4:

"בְּנֵי יִשְׂרָאֵל; אֲשֶׁר לָהֶם מַעֲמַד הַבְּנִים, הַכְּבוֹד, הַבְּרִיתוֹת, מִתַּן הַתּוֹרָה, עֲבוֹדַת הַקֹּדֶשׁ וְהַהֲבָטָחוֹת."

פסוק זה מבהיר היטב שהבריתות האלה נכרתו עם עם הברית והן שייכות לישראל. הדבר מוזכר שוב באיגרת אל האפסים ב 11-12:

"עַל כֵּן זָכְרוּ אַתֶּם מָה הָיָה בְּעֵבֶר, אַתֶּם, הַגּוֹיִם מִבְּחִינָה גּוֹפְנִית, הַנִּקְרָאִים 'עֲרָלִים' בְּפִי הַנִּקְרָאִים 'נְמוּלִים', אֲשֶׁר מִלְתָּם בְּבֶשֶׂר וּמַעֲשֵׂה יָדַיִם הָיָה. בְּאוֹתָה עֵת הָיִיתֶם בְּלִי מְשִׁיחַ, זָרִים לְעֵדֶת יִשְׂרָאֵל וְנֹכְרִים לְבְרִיתוֹת הַהֲבָטָחָה, מְחַסְרֵי תַקְוָה וְלֵלָא אֱלֹהִים בְּעוֹלָם."

חמש מתוך שמונה הבריתות שייכות לעם ישראל, וכפי שמצוין במובאה זו, הגויים נחשבו כ"נכרים לבריתות ההבטחה".

ג. העיתוי שבו סעיפי הברית נכנסים לתוקף

ברית מסוימת עשויה להיערך, להיכרת ולהיחתם בנקודה מסוימת בהיסטוריה אבל אין זאת אומרת שכל סעיפיה נכנסים מיד לתוקף. למעשה, שלושה דברים מתרחשים כאשר ברית נחתמת: א) כמה מסעיפיה חלים מיד; ב) כמה מסעיפיה יתרחשו או ייכנסו לתוקף בעתיד הקרוב, שעשוי להיות בעוד 25 שנים או בעוד 500 שנים; ג) כמה מהם יתרחשו רק בעתיד הרחוק, הנבואי, ולא התקיימו עדיין עד היום הזה.

1. הברית בגן עדן

א. אסמכתאות

בראשית א 28-30:

"וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים, וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים, פָּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת הָאָרֶץ וּכְבֹּשְׁהָ; וַרְדּוּ בְדִגְתַּי הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם, וּבְכָל חַיָּה הַרְמֵשֶׁת עַל הָאָרֶץ; וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים, הִנֵּה נֹתְתִי לָכֶם אֶת כָּל עֵשֶׂב זֶרַע זֶרַע אֲשֶׁר עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ וְאֶת כָּל הָעֵץ אֲשֶׁר בּוֹ פְרִי עֵץ זֶרַע זֶרַע; לָכֶם יְהִי לְאֹכְלָה; וְלִכְל חַיַּת הָאָרֶץ וְלִכְל עוֹף הַשָּׁמַיִם וְלִכְל רֹמֵשׁ עַל הָאָרֶץ, אֲשֶׁר בּוֹ נֶפֶשׁ חַיָּה, אֶת כָּל יֶרֶק עֵשֶׂב לְאֹכְלָה; וַיְהִי כֵן."

בראשית ב 15-17:

"וַיִּקַּח יְהוָה אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם; וַיִּנְחָהוּ בְּגֵן עֵדֶן, לְעַבְדָּהּ וּלְשִׁמְרָהּ; וַיֹּצֵא יְהוָה אֱלֹהִים עַל הָאָדָם לֵאמֹר; מִכָּל עֵץ הַגֵּן אָכַל תֹּאכַל; וּמֵעֵץ הַדַּעַת טוֹב וָרָע, לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ; כִּי בְיוֹם אֲכָלְךָ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת."

הושע ו 7:

"וְהִמָּה פְּאָדָם עָבְרוּ בְרִית; שֵׁם בְּגָדוֹ בִּי."

ב. הצדדים המשתתפים בברית

ברית זו נכרתה בין אלוהים ובין אדם, ובה אדם ייצג את המין האנושי בתור ראש האנושות. לפיכך מעשיו של אדם מיוחסים לאנושות כולה.

ג. סעיפי הברית

בברית עם אדם שנקבעה בגן עדן היו בסך הכול שבעה סעיפים.

א נאמר לאדם: **"פָּרוּ וּרְבוּ וּמְלאוּ אֶת הָאָרֶץ"** (בראשית א 28). הארץ נבראה במטרה לשמש מקום מגורים עבור האדם, שנברא ביום השישי. אלוהים ציווה על האדם למלא (לאכלס) את הארץ, כך שהתרבות האוכלוסייה היא חלק מהמשימה המוטלת עליו. הארץ נועדה להתמלא בבני אדם.

ב אלוהים ציווה על האדם לכבוש את הארץ (פס' 28). לפני כן הסמכות על הארץ ניתנה לשטן (יחזקאל כח 11-19). אבל כאשר השטן התמרד וחטא, הוא איבד סמכות זו. זו הסיבה לכך שבבראשית א 2 הארץ מתוארת כמכוסה מים ו**"חֶשֶׁךְ עַל פְּנֵי תְהוֹמוֹ"**. לכן החל אלוהים לעצב את הארץ מחדש כדי שתתאים כמקום מחייה לאדם, והפעם עמד לתת לאדם את הסמכות על הארץ. על האדם הוטל לכבוש את הארץ. היה עליו להשתמש במשאבים ובאנרגיות הטבעיים שהיו בארץ שנתן לו אלוהים (יחד עם זאת, הכוונה לא הייתה שיזהם אותה!)

ג לאדם ניתן שלטון על כל בעלי החיים (**"וְרָדוּ בְדִגַּת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכָל חַיַּה הָרְמָשָׁת עַל הָאָרֶץ"**, פס' 28). הסעיף הקודם העניק לאדם סמכות על הארץ בכל הנוגע לדברים דוממים, שאין בהם חיים. סעיף זה הרחיב את סמכותו לכל היצורים החיים. כל ממלכת החי עלי אדמות, העופות ודגת הים הושמו תחת סמכותו של האדם. הצעד הראשון שבו מימש האדם סמכות זו היה כאשר נתן שמות לבעלי החיים (בראשית ב 19-20).

ד סעיף זה מתייחס למזונו של האדם (בראשית א 29-30; ב 16). בשלב זה היה על האדם להיות צמחוני. הברית הזו אינה מתירה לו לאכול מממלכת החי אף על פי שהיא הורתה לו לרדות בה. אסור היה לשפוך דם מכל סוג שהוא.

ה סעיף זה הורה לאדם לעבד את גן עדן ולשמור עליו (בראשית ב 15). גם לפני החטא הקדמון נקרא האדם לנהל חיים יצרניים ולא חיי בטלה. עבודה הייתה חלק מהאתיקה האנושית גם לפני חטא אדם וחווה בגן עדן. אבל העבודה הייתה קלה והניבה פרי בקלות. היא לא הייתה כרוכה בעמל וקושי מייגעים.

ו סעיף זה אסר על האדם לאכול **"מִעֵץ הַדַּעַת טוֹב וְרָע"** (ב 17). היה זה האיסור היחיד שהאדם צווה לקיים במסגרת ההסכם או הברית שכרת אתו אלוהים בגן עדן, והיה הנקודה שתבחן את מידת צייתנותו של האדם. הוא היה חופשי לאכול מכל פירות יתר עצי הגן מלבד פריו של עץ זה. היה זה המבחן שנועד לבדוק כיצד יגיב האדם לרצונו של אלוהים – האם יכיר ברצון האל ויכנע לו. האדם לא היה אמור להסיק שמפני שניתנה לו סמכות על הארץ ועל עולם החי הוא עצמו בלתי תלוי באלוהים ופטור מלקיים את מצוותיו. השאלה המתעוררת כאן היא: "האם האדם, כמו השטן לפניו, ידחה את זכותו של אלוהים למשול, ויכריז שאינו תלוי באלוהים?"

ז הסעיף השביעי כלל עונש שיחול על אי-צייתנות למצוות אלוהים: מוות רוחני (בראשית ב 17). לא ייתכן שהכוונה למוות גופני מפני שאדם לא מת באותו יום שבו הוא לא ציית למצוותו של אלוהים. לפיכך המוות שעליו מדובר כאן חייב להיות מוות רוחני. ביום שבו יאכל **"מִעֵץ הַדַּעַת טוֹב וְרָע"** הוא ירחק מעל פני אלוהים וימות מבחינה רוחנית.

ד. מעמד הברית ותוקפה

הברית שכרת אלוהים עם אדם בגן עדן הייתה הבסיס למה שמכונה "עידן / שלב התום". הדיווח על הפרתה של ברית זו מצוי בבראשית ג 8-1.

השטן הופיע בגן עדן כיצור נברא שכבר נכשל בחטא. הדבר מעיד על כך שהאדם לא נברא ביקום מושלם, שכן החטא כבר היה קיים. אמנם החטא לא היה קיים עדיין באדם, אבל הוא קינן כבר בשטן. השטן פיתה את האדם באותם שלושה תחומים הנזכרים באיגרת יוחנן הראשונה ב 16.

"וַתֵּרָא הָאִשָּׁה כִּי טוֹב הָעֵץ לְמֵאֲכָל וְכִי תֵאָוֶה הוּא לְעֵינַיִם, וְנִחְמַד הָעֵץ לְהַשְׁכִּיל, וְתִקַּח מִפְּרִיו וְתֹאכַל; וַתֵּתֶן גַּם לְאִישָׁה עִמָּה וַיֹּאכַל" (בראשית ג 6).

"כִּי כָל אֲשֶׁר בְּעוֹלָם - תֵּאָוֶת בְּשָׂרִים, תֵּאָוֶת הָעֵינַיִם וְגַאֲוֹת הַנְּכֹסִים - לֹא מִן הָאֵב הוּא כִּי אִם מִן הָעוֹלָם" (איגרת יוחנן הראשונה ב 16).

תחילת פסוק 6 בבראשית ג, **"וַתֵּרָא הָאִשָּׁה כִּי טוֹב הָעֵץ לְמֵאֲכָל"**, מקבילה לתחילת פסוק 16 באיגרת יוחנן הראשונה פרק ב: **"תֵּאָוֶת בְּשָׂרִים"**. החלק השני בבראשית ג 6, **"וְכִי תֵאָוֶה הוּא לְעֵינַיִם"**, מקביל ל**"תֵּאָוֶת הָעֵינַיִם"** באיגרת יוחנן. החלק השלישי, **"וְנִחְמַד הָעֵץ לְהַשְׁכִּיל"**, מקביל לחלק השלישי אצל יוחנן, **"גַּאֲוֹת הַנְּכֹסִים"**.

חוה נכנעה לפיתוי והפרה את המצווה היחידה שאסרה עליהם דבר מה. אדם הבין את מה שקרה, אבל בחר להצטרף לאשתו, ולא לציית. תגובתם הראשונה הייתה הניסיון להסתתר מפני אלוהים, מה שרק המחיש את האמת שבבראשית ב 17 ("פִּי בָיִום אֶכְלֶךָ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת"). באותו הרגע האדם מת מבחינה רוחנית ולא יכול עוד ליהנות מהקשר ההדוק והישיר עם אלוהים שחוה לפני שהמרה את פיו. הברית שנכרתה בגן עדן, בהיותה ברית מותנית, הגיעה לקצה עם המעשה הזה.

2. הברית עם אדם

א. אסמכתא

בראשית ג 14-19

"וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים אֶל הַנָּחֹשׁ כִּי עָשִׂיתָ זֹאת, אָרוּר אַתָּה מִכָּל הַבְּהֵמָה, וּמִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה; עַל גֶּחֱזֶךְ תֵּלֵךְ, וְעָפָר תֹּאכַל כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ; וְאַיְבָה אֲשִׁית, בֵּינְךָ וּבֵין הָאִשָּׁה, וּבֵין זָרְעֶךָ וּבֵין זָרְעָהּ; הוּא יְשׁוּפֶךָ רֹאשׁ, וְאַתָּה תְּשׁוּפֶנּוּ עֵקֶב: אֵל הָאִשָּׁה אָמַר, הֲרַבָּה אֲרַבָּה עֲצָבוֹנְךָ וְהֲרַבְנָה, בְּעֶצֶב תֵּלְדֵי בָנִים; וְאֵל אִישׁךָ תִּשְׁוֹקֶתָ, וְהוּא יִמְשָׁל בָּךְ: וְלֹאֲדָם אָמַר, כִּי שָׁמַעְתָּ לְקוֹל אִשְׁתְּךָ, וַתֹּאכַל מִן הָעֵץ, אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לֵאמֹר, לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ; אָרוּרָה הָאֲדָמָה בְּעִבּוּרְךָ, בְּעֲצָבוֹן תֹּאכְלֶנָּה, כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ: וְקוֹץ וְדַרְדַּר תַּצְמִיחַ לָךְ; וְאָכַלְתָּ אֶת עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה: בְּזַעַת אִפְיֶךָ תֹּאכַל לֶחֶם, עַד שׁוֹבְךָ אֶל הָאֲדָמָה, כִּי מִמֶּנָּה לְקַחְתָּ; כִּי עָפָר אַתָּה, וְאֵל עָפָר תָּשׁוּב".

ב. הצדדים המשתתפים בברית

אלוהים ואדם הם הצדדים המעורבים בברית זו, וגם בה ייצג אדם את המין האנושי כולו. לפיכך העונש הנגזר על אדם חל על האנושות כולה.

ג. סעיפי הברית

אלוהים פנה כאן באופן אישי לנחש, לחווה ולאדם.

א) הנחש: בראשית ג 14

שלושה דברים נאמרים בקשר לנחש. ראשית, הוא ארוך (מקולל) יותר מכל יתר היצורים שבעולם החי. הקללה חלה כעת על כל היצורים החיים (ממלכת החי), אבל על ראשו של יצור זה חלה מארה (קללה) מיוחדת. בדרך כלל, חיה אינה נחשבת אחראית על מעשיה מבחינה מוסרית. אבל, אם היא פוגעת באדם, היא נחשבת לאחראית (בראשית ט 5: "וְאִךְ אֶת דַּמְכֶם לְנַפְשֵׁיכֶם אֲדַרְשׁ, מִיַּד כָּל חַיָּה אֲדַרְשֶׁנּוּ וּמִיַּד הָאָדָם..."). בעלי החיים נבראו כדי להועיל לאדם, וכאשר העיקרון הזה מופר, הוא מביא בעקבותיו את משפט אלוהים.

שנית, נגזר עליו "על גֶּחֱזֶךְ תֵּלֵךְ... כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ". מכאן שבתחילה, הנחש התהלך זקוף. הדבר הוביל לדיון בסוגיה האם היו לו במקור רגליים, אולם שאלה זו אינה רלוונטית לנושא שלנו. הנקודה כאן היא שבמקום להתהלך זקוף הוא יזחל מעתה ואילך על גחונו.

שלישית, "וְעָפָר תֹּאכַל כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ". מבקרי התנ"ך ששו על הכתוב כאן שכן לטענתם זוהי שגיאה, מפני שזוחלים אינם אוכלים עפר. אבל, היה זה פשוט ניב עברי המצביע על כך ש"האוכל עפר" מקולל באופן מיוחד (ראה מיכה ז 17). הקללה תמשיך להתקיים אפילו בימות המשיח (ישעיהו סה 25).

ב) השטן: בראשית ג 15

ארבעה דברים נאמרים בקשר לשטן. ראשית, תשרור איבה תמידית בין השטן ובין האישה.

שנית, איבה זו תגיע לשיאה בין זרע השטן, צורר המשיח, ובין זרע האישה, המשיח.

שלישית, הנחש יפצע את עקבו של זרע האישה – זה כבר התרחש בצליבה.

רביעית, נבואה ראשונה זו על ניצחונו של המשיח על השטן ממשיכה ואומרת שזרע האישה ימחץ את ראשו של השטן – זה התרחש לראשונה בתקומת ישוע מהמתים (אל העברים ב 14-15). אבל מחיצת ראש השטן באופן סופי הייתה עדיין עניין לעתיד לבוא כאשר כתב שאול את רומים טז 20 והיא תתרחש כאשר יושלך השטן לאגם האש (ההתגלות כ 10).

הנקודה המרכזית של הנבואה הזו היא שהמשיח יהיה זרע האישה. יש כאן חריגה מהנורמה המקראית לפיה המעקב אחרי אילן היוחסין נעשה לפי הגברים ולא הנשים. הסיבה לחריגה יוצאת דופן זו נשארה עלומה משך דורות, עד שגילה ישעיהו (ז 14) שהמשיח ייוולד מעלמה – בתולה ("הִנֵּה הָעֲלָמָה הָרָה וְיֹלְדֶת בֵּן וְקָרְאת שְׁמוֹ עִמָּנוּ אֵל"). הנבואה הניתנת בבראשית ג 15 הובילה לאירועים המתוארים בבראשית ו 1-4 כאשר ניסה השטן להשחית את זרע האישה, ותוביל ללידתו העל-טבעית העתידית של צורר המשיח.

חווה, וכל הנשים בעקבותיה, נהיו כפופות לשלושה דברים. ראשית, "הרבה ארבה עצבונך והרנך...". הכאב הכרוך במחזור הביץ הנשי ובהיריון, יוכל. נראה שטבעם של ההתעברות וההיריון היו שונים לפני החטא הקדמון בהשוואה לטבעם אחריו. מאז חטא גן עדן, האישה בדרך כלל מסוגלת להתעבר לפחות פעם בחודש. לדימומי המחזור החודשי גלויים חוסר נוחות וכאבים.

שנית: "בעצב תלדי בנים". הלידה תהיה כרוכה בכאב. לפני שנכשלו בחטא הפרי האסור, היא יכלה להרות וללדת ללא כאב. כעת זה השתנה. עם זאת, ברגע שהלידה מתרחשת, יש שמחה (יוחנן טז 21). בדרך זו, האישה נגאלת-נושעת (הראשונה אל טימותיאוס ב 15). היא לא נושעת רוחנית באמצעות לידת ילדים, אבל היא נגאלת מלהיות בעמדה מושפלת באמצעות יכולתה ללדת ילדים, שכן בדרך זו היא מבטיחה את המשך קיומו של המין האנושי על אף היותו כפוף למוות גופני.

שלישית: "ואל אישך תשוקתך, והוא ימשל בך". האישה תהיה כפופה לבעלה. הדבר היה נכון עוד לפני החטא הקדמון, אולם הגורם החדש היה שעכשיו היא תשתוקק להתמרד נגד הכניעה הזו לבעלה ותבחר לנסות לשלוט עליו.

אדם, כל הגברים והמין האנושי כולו נהיו כפופים לחמשת הדברים הנמנים בפסוקים אלה.

ראשית, מאחר שאדם מייצג את המין האנושי בתור ראש האנושות, המשפט שחל עליו חל על המין האנושי כולו. אדם, לא חווה, הוא הנחשב אחראי למצב האנושות.

שנית: "ארוכה האדמה בעבורך". האדמה קוללה. העבודה לא הייתה גורם חדש שהופיע בברית עם אדם, היא כבר נכללה בברית שנכרתה בגן עדן. ההבדל היה טמון בתגובת האדמה. במסגרת ברית גן עדן, הארץ הייתה אמורה להיענות ברצון לעבודה ולעמל של האדם. אבל כעת האדמה לא תיענה כל כך בקלות. היא תצמיח קוץ ודרדר ועשבים שוטים.

שלישית: הרכב תזונת האדם ימשיך להיות מן הצומח כפי שהיה במסגרת ברית גן עדן; לא ברור אם אותו הדבר היה נכון גם לגבי ממלכת החי. בעלי החיים שימשו כמקור למוצרי חלב, צמר לבגדים, והועלו כקרבנות, אך לא שימשו למאכל.

רביעית: עבודת האדם תאופיין במאמץ - "בזעת אפיך תאכל לחם". תנאי העבודה במסגרת ברית גן עדן היו קלים, פשוטים ומהנים. עכשיו זעה ומאמץ יאפיינו את עבודת האדם. הוא יעמול קשה ויטיגע.

חמישית: "עד שובך אל האדמה". מוות גופני החל להתרחש. בעוד שבהיות האדם כפוף לברית גן עדן הוא מת מבחינה רוחנית, במסגרת הברית עם אדם הוא ימות בסופו של דבר גם גופנית (אל הרומים ה 12-21). עד כה היו רק שני מקרים שחרגו מהכלל הזה: חנוך ואליהו (בראשית ה 21-25; מלכים ב ב 1-13). יהיו אחרים בעתיד, בזמן שיילקחו המאמינים לשמים.

ד. מעמד הברית ותוקפה

הברית שנכרתה עם אדם הייתה הבסיס למה שמכונה "עידן / שלב המצפון". בהיותה ברית בלתי מותנית, היא תקפה במידה רבה גם בימינו.

3. הברית עם נוח

א. אסמכתאות

בראשית ט 1-17

"ויברך אלהים את נח ואת בניו; ויאמר להם פרו ורבו ומלאו את הארץ: ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית הארץ ועל כל עוף השמים; בכל אשר תרמש האדמה ובכל דגי הים בידכם נתנו: כל רמש אשר הוא חי, לכם יהיה לאכלה; כירק עשב, נתתי לכם את כל: אך בשר בנפש דמו לא תאכלו: ואף את דמכם לנפשותיכם אדרש, מיד כל חיה אדרשנו; ומיד האדם, מיד איש אחיו, אדרש את נפש האדם: שפך דם האדם, באדם דמו ישפך; כי בצלם אלהים עשה את האדם: ואתם פרו ורבו; שרצו בארץ ורבו בה: ויאמר אלהים אל נח ואל בניו אתו לאמר: ואני הנני מקים את בריתי אתכם; ואת זרעכם אחריכם: ואת כל נפש החיה אשר אתכם, בעוף בבהמה ובכל חית הארץ אתכם; מכל יצאי התבה, לכל חית הארץ: והקמתי את בריתי אתכם, ולא יפרת כל בשר עוד ממי המבול; ולא יהיה עוד מבול לשחת הארץ: ויאמר אלהים, זאת אות הברית אשר אני נתן ביני וביניכם, ובין כל נפש חיה אשר אתכם; לדורת עולם: את קשתי נתתי בענן; והיתה לאות ברית, ביני ובין הארץ: והיה בענני ענן על הארץ; ונראתה הקשת בענן: וזכרת את בריתי, אשר ביני וביניכם, ובין כל נפש חיה בכל בשר; ולא יהיה עוד המים למבול, לשחת כל בשר: והיתה הקשת בענן; וראיתה, לזכר ברית עולם, בין אלהים, ובין כל נפש חיה, בכל בשר אשר על הארץ: ויאמר אלהים אל נח; זאת אות הברית אשר הקמתי ביני ובין כל בשר אשר על הארץ."

ב. הצדדים המשתתפים בברית

ברית זו נכרתה בין אלוהים ובין נוח. גם נוח, כמו אדם, ייצג את המין האנושי כולו. כתוצאה מהמבול, מוצא כל האנושות אינו רק מאדם אלא גם מנוח.

ג. סעיפי הברית

ראשית, עם השלמת מעשה הבריאה צוה האדם להתרבות ולמלא את הארץ (פס' 1, 7). כל המין האנושי הושמד במבול, למעט שמונה אנשים. לפני המבול גדל מספר בני האדם במהרה, אבל "רעת האדם בארץ" התרבתה (בראשית ו 5) לכן הביא אלוהים משפט אוניברסאלי על הארץ. לאחר המבול שוב הייתה הארץ ריקה. רק שמונה אנשים נותרו כדי לאכלס אותה מחדש. כמו בברית שנקבעה בגן עדן, האדם שוב צוה לפרות ולרבות ולמלא את הארץ, אבל אין כאן חזרה על המצווה לרדות בארץ. כאשר האדם כשל בחטא הוא איבד את סמכותו והשטן תפס את מקומו. לכן השטן הוא "שר העולם הזה" ואלוהי העולם הזה (יוחנן יב 31; השנייה לקורינתים ד 4). לשטן יש סמכות על כל ממלכות העולם הזה והוא יכול להציע אותן למי שיחפוץ (לוקס ד 6). השטן הציע הצעה זו לזרע האישה, ישוע, והוא סירב לקבלה. השטן יציע אותה בבוא היום לזרע השטן, לצורר המשיח, והוא יסכים לקבלה (ההתגלות יג 3-1).

שנית: "ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית הארץ ועל כל עוף השמים" (פס' 2). בעלי החיים יתיירו מפני בני האדם, ואלה ישלטו בהם. האדם איבד את הסמכות על הארץ אך עדיין היה עליו למשול על ממלכת החי. מסיבה זו הוחדר בחיות הפחד מפני בני האדם. פחד זה נועד כאמצעי לשמירה על המשך קיומם ולהגנה עצמית.

שלישית: תזונת האדם תכלול הן "כל רמש אשר הוא חי" והן "ירק עשב" (פס' 3). לפני כן התזונה הייתה רק מהצומח, כעת נכללו בה כל בעלי החיים. בפסוקים אלה לא מצוינות כל הגבלות, לפיכך כל בעלי החיים התאימו למאכל.

רביעית: נאסר על האדם לאכול דם (פס' 4). חיי כל היצורים, האדם ובעלי החיים, טמונים בדם ("אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו"). הדם הוא סמל החיים, ושפיכת דם היא סמל המוות. מאחר שהדם הוא סמל החיים, אלוהים ציווה שלא יאכלו או ישתו דם.

חמישית: עונש מוות נהייה לראשונה לחלק מהתנהלות האנושות (פס' 5-6). כאשר הרג קין את הבל, קין לא הומת מפני שעדיין לא נקבע עונש מוות. סעיף עונש מוות נכלל בברית עם נוח ודרש להמית את כל הרוצחים.

שישית: ההבטחה הכרוכה בברית היא שהאנושות לא תושמד שוב על ידי מבול כלל עולמי (פס' 8-11). אמנם יתרחשו שיטפונות מקומיים שישמידו חלקים מהאנושות, אבל לעולם לא יתרחש שוב שיטפון (מבול) כלל עולמי. הארץ כפי שהיא קיימת כיום תחלוף ותיחרב בעתיד, אך זאת לא באמצעות מבול אוניברסאלי. הדבר מעיד על כך שהברית עם נוח הקיפה את העולם כולו ולא הייתה מקומית.

שביעית: אות הברית הזו היה הקשת (פס' 12-17). הייתה זו הפעם הראשונה בהיסטוריה שבה הופיעה קשת בענן. גשמים לא היו קיימים לפני המבול שכיסה את פני כל העולם, והארץ הושקתה על ידי אד / ערפל שכיסה את הצמחייה מדי יום. הקשת נלווית לגשם. כך שלראשונה בתולדות האנושות הופיעה קשת, ובכל פעם שהקשת נראית בשמים יש לזכור את הבטחתו של אלוהים, שהאנושות לא תושמד שוב באמצעות מבול.

ד. מעמד הברית ותוקפה

הברית שנכרתה עם נוח הייתה הבסיס למה שמכונה "עידן / שלב השלטון האנושי". אף על פי שלאחר שלב זה בתולדות ניהול יחסיו של אלוהים עם בני האדם באו שלבים שמבוססים על כללים מנחים שונים, הברית הבלתי מותנית שנכרתה עם נוח עדיין תקפה. בתקופת הצרה הגדולה ייענשו הגויים בגלל הפרות של ברית נוח. לפי ישעיהו כד 5-6, המשפט בא מפני שהאנושות הפרה "ברית עולם", כינוי שניתן לברית עם נוח בבראשית ט 16. מסיבה זו השתמש הנביא במוטיבים מהמבול של ימי נוח – "אֲרָבוֹת מִמְרוֹם נִפְתְּחוּ, וַיִּרְעְשׁוּ מוֹסְדֵי אֲרֶץ" (שם, פס' 18). אבל בפעם הבאה, ישמיד אלוהים המוני בני אדם באמצעות אש.

4. הברית עם אברהם

א. אסמכתאות

בראשית יב 3-1:

"וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל אַבְרָם, לֵךְ לְךָ מֵאֲרָצְךָ וּמְמולֶדְתְּךָ וּמִבֵּית אָבִיךָ; אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲרָאךָ: וְאַעֲשֶׂה לְגוֹי גָדוֹל, וְאַבְרָכְךָ, וְאַגְדֹּלְהָ שְׂמָךְ; וְהָיָה בְרָכָה: וְאַבְרָכָה מְבָרְכֶיךָ, וּמְקַלְלֶיךָ אָאֵר; וּנְבָרְכֶנּוּ בְךָ, כֹּל מְשֻׁפָּחַת הָאָדָמָה".

"וַיֵּרָא יְהוָה אֶל אַבְרָם, וַיֹּאמֶר לְזָרְעֲךָ, אֲתָן אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת; וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ, לַיהוָה הַנִּרְאָה אֵלָיו".

בראשית יג 14-17:

"וַיְהוֶה אָמַר אֶל אַבְרָם, אַחֲרֵי הַפָּרֶד לוֹט מַעֲמוֹ, שָׂא נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה, מִן הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָתָּה שָׂם; צִפְנָה וְנִגְבְּהָ וְקִדְמָה וַיִּמָּה; כִּי אֵת כָּל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָתָּה רָאִה לְךָ אֲתַנְנָה; וְלִזְרַעְךָ עַד עוֹלָם: וְשָׂמְתִי אֶת זְרַעְךָ כְּעַפְרָ הָאָרֶץ; אֲשֶׁר אִם יוּכַל אִישׁ, לְמַנּוֹת אֶת עַפְרָ הָאָרֶץ, גַּם זְרַעְךָ יִמְנָה: קוּם הַתְּהַלֵּךְ בְּאָרֶץ, לְאֶרְכָּה וּלְרַחְבָּהּ; כִּי לְךָ אֲתַנְנָה".

שני קטעים נוספים העוסקים בברית עם אברהם הם בראשית טו 1-21 (הברית בין הבתרים) ובראשית יז 1-21. אמנם קטעים ארוכים אלה אינם מצוטטים כאן, אך הם מכילים פרטים רבים של הברית שכרת אלוהים עם אברהם.

בראשית טו מודגשים שלושה דברים: ראשית, אברהם יהיה אביו של עם אחד מסוים; שנית, הוא יהיה אבי גויים רבים באופן כללי; שלישית, אלוהים חותם את הברית עם אברהם כשהוא קובע את הגבולות המדויקים של הארץ המובטחת בברית זו, גבולות שמשתרעים מנהר מצרים בדרום ועד לנהר הגדול, הפרת, בצפון. הברית הפכה לבלתי מותנית בגלל האופן ששבו נחתמה.

בראשית יז מושם דגש על אות הברית: מילה גופנית, הנעשית ביום השמיני לחיי התינוק הזכר. כפי שהקשת בענן הייתה אות הברית עם נוח, כך מילת הערלה היא אות הברית שנכרתה עם אברהם.

קטע שישי הוא בראשית כב 15-18:

"וַיִּקְרָא מְלֶאכֶּה יְהוָה אֶל אַבְרָהָם; שְׁנֵית מִן הַשָּׁמַיִם: וַיֹּאמֶר בִּי נִשְׁבַּעְתִּי נָאִם יְהוָה; כִּי, יַעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת הַדָּבָר הַזֶּה, וְלֹא חִשַּׁכְתָּ אֶת בְּנֵךְ אֶת יְחִיזְכָּר: כִּי בָרַךְ אֲבִרְכָּךָ, וְהִרְבָּה אֲרִבָּה אֶת זְרַעְךָ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם, וְכָחוּל אֲשֶׁר עַל שְׁפַת הַיָּם; וַיִּרְשׁ זְרַעְךָ, אֶת שְׁעַר אֵיבָיו: וְהִתְבָּרְכוּ בְּזְרַעְךָ, כָּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ; עַקֵּב אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ בְּקִלִּי".

ב. הצדדים המשתתפים בברית

אלוהים ואברהם הם הצדדים המעורבים בברית זו שבה אברהם מייצג את העם היהודי כולו, ולא את האנושות כולה.

ג. סעיפי הברית

להלן רשימת 14 הסעיפים הכלולים בברית זו על פי הקטעים שצוטטו לעיל.

- א. "וַאֲעֹשֶׂךָ לְגוֹי גָדוֹל". עם גדול ייצא מאברהם, כלומר – עם ישראל (בראשית יב 2; יג 16; טו 5; יז 1-2; 7; כב 17).
- ב. הובטחה לו ארץ – ארץ כנען (בראשית יב 1, 7; יג 14-15, 17; טו 17-21; יז 8).
- ג. "וְאֲבִרְכָּךָ". אברהם עצמו יזכה לברכות רבות (בראשית יב 2).
- ד. "וְאֲגַדְלָה שְׁמֶךָ". שמו יהיה גדול (בראשית יב 2).
- ה. "וְהָיָה בְרִכָּה". אברהם יהיה לברכה לאחרים (בראשית יב 2).
- ו. "וְאֲבִרְכָה מִבְּרִכְיָךְ". מי שיברכו את עם ישראל יהיו מבורכים (בראשית יב 3).
- ז. "וּמְקַלְלְךָ אָאֵר". מי שיאורו (יקללו) את עם ישראל יהיו מקוללים (בראשית יב 3).
- ח. "וְנִבְרְכוּ בְּךָ, כָּל מְשֻׁפְחוֹת הָאֲדָמָה". באברהם יתברכו בסופו של דבר הכול (בראשית יב 3; כב 18).
- ט. אברהם יקבל בן שייולד משרה אשתו (בראשית טו 1-4; יז 16-21).
- י. "כִּי גַר יִהְיֶה זְרַעְךָ בְּאָרֶץ לֹא לָהֶם, וְעַבְדוּם, וְעָנּוּ אֹתָם...". צאצאיו יהיו עבדים במצרים (בראשית טו 13-14).
- יא. "וְהָיִיתָ לְאֵב הַמּוֹן גּוֹיִם". מאברהם ייצאו גויים (עמים) רבים, בנוסף לישראל (בראשית יז 3-4; 6). מדינות ערב הן חלק מעמים אלה.
- יב. "וְלֹא יִקְרָא עוֹד אֶת שְׁמֶךָ, אַבְרָם; וְהָיָה שְׁמֶךָ אַבְרָהָם, כִּי אֵב הַמּוֹן גּוֹיִם נִתְּתִיךָ". שמו של אברם, ששמעו אב-רם, אב נישא ומרומם, ישונה לאברהם - "אֵב הַמּוֹן גּוֹיִם" (בראשית יז 5).
- יג. "...שְׂרֵי אֲשֶׁתְּךָ, לֹא תִקְרָא אֶת שְׁמָהּ שְׂרֵי, כִּי שְׂרָה שְׁמָהּ". שמה של שרי, ששמעותו "השרה שלי" ישונה ל"שרה" (בראשית יז 15).
- יד. "זֹאת בְּרִיתִי אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּ, בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם, וּבֵין זְרַעְךָ, אַחֲרַי... וְנִמְלַתֶם אֶת בָּשָׂר עֶרְלַתְכֶם; וְהָיָה לְאוֹת בְּרִית בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם". מילת בשר הערלה תהיה אות הברית (בראשית יז 9-14) והיא המעידה על יהדותו של האדם. מנהג מילת הערלה לא החל עם אברהם אבינו, שכן עמים אחרים במזרח הקדום קיימו את הטקס עם הלידה או ההגעה לבגרות. ייחודה של המילה היהודית אינו בעצם המעשה אלא במועד שבו מקיימים אותה: כשהתינוק בן שמונה ימים. מילת הערלה מראה שזו ברית דמים וכך מדגישה את חשיבותה. היא גם מראה שאות זה, המצביע על יהדותו של האדם, עובר הלאה לדורות הבאים: "וּבֶן שְׁמֹנֶת יָמִים יְמוּל לָכֶם כָּל זָכָר לְדֹרֹתֵיכֶם".

את סעיפי הברית האלה ניתן לחלק לשלושה סוגים: המתייחסים לאברהם, המתייחסים לזרעו (ישראל) והמתייחסים לגויים.

1. לאברהם

אברהם נועד להיות אב לגוי גדול - עם ישראל. הוא נועד לרשת את כל הארץ שהובטחה לו. הוא אביהם של עמים אחרים, כולל מדינות ערב. רבים מצאצאיו יהיו למלכים, הן מלכים יהודים והן מלכים לא-יהודים. אברהם יתברך בעצמו ויהיה לברכה לאחרים. שמו יתגדל, ואכן הוא ידוע ומכובד בקרב היהודים, המוסלמים ובכל רחבי העולם הנוצרי.

2. לזרעו: ישראל

עם ישראל יהיה גוי גדול. בסופו של דבר הוא יהיה כל כך גדול עד שאי אפשר יהיה לספור אותו. הוא יירש את הארץ המובטחת. הוא יזכה בניצחון על כל אויביו. העובדה שההבטחות האלה ניתנו לאברהם ולזרעו גם יחד מצביעה על כך שהן עדיין לא התקיימו במלואן אלא יתגשמו בימות המשיח.

3. לגויים

הגויים שיברכו את עם ישראל יתברכו, ומי שיקללו את עם ישראל, יקוללו. כמו כן הם יקבלו ברכות רוחניות, אבל בסופו של דבר ברכות אלה יינתנו להם באמצעות צאצא (זרע) אחד מסוים של אברהם – המשיח. הברית עם אברהם כוללת הבטחות גשמיות ורוחניות כאחד. בעוד שהברכות הפיזיות, הגשמיות, יוחדו אך ורק ליהודים, הברכות הרוחניות נועדו גם לגויים, אך זאת – אך ורק דרך המשיח.

ד. היסוד להתפתחות בריתות אחרות

אם נצמצם את הברית שנכרתה עם אברהם ליסודותיה העיקריים, נוכל לראות שנכללו בה שלושה היבטים: היבט הקשור בארץ, היבט הקשור בזרע אברהם והיבט הקשור בברכה. ההיבט הקשור לארץ הורחב ומפותח בברית הקשורה לארץ. ההיבט הקשור לזרע אברהם מפותח בברית עם בית דוד. ההיבט הקשור לברכה מוצג בברית החדשה.

ה. אישור המשכיות הברית

1. אישור דרך יצחק

לאברהם היו שמונה בנים משלוש נשים, והתעוררה השאלה: דרך מי מבניו תתממש הברית? אלוהים גילה שיהיה זה רק דרך יצחק, בנה של שרה. הופעת אלוהים לפני יצחק מתוארת בבראשית כו 2-5:

"וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה וַיֹּאמֶר אֵל תְּרַד מִצְרָיִם; שָׁכַן בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר אָמַר אֵלָיךָ: גֹּר בְּאֶרֶץ הַזֹּאת, וְאַהֲיָה עִמָּךְ וְאַבְרָהָם; כִּי לֶךְ וְלִזְרַעְךָ, אֲתֵן אֶת כָּל הָאֶרֶץ הַזֹּאת, וְהִקְמֹתִי אֶת הַשְּׁבִעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם אָבִיךָ: וְהִרְבִּיתִי אֶת זְרַעְךָ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם, וְנָתַתִּי לְזְרַעְךָ אֶת כָּל הָאֶרֶץ הַזֹּאת; וְהִתְבָּרְכוּ בְּזְרַעְךָ, כָּל גּוֹי הָאֶרֶץ: עֵקֵב אֲשֶׁר שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקִלְי; וַיִּשְׁמַר מִשְׁמֵרָתִי, מִצְוֹתִי חֲקֹתַי וְתוֹרֹתַי."

מאוחר יותר הברית אושרה ליצחק, ככתוב (בראשית כו 24):

"וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה בְּלֵילָה הַהוּא, וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם אָבִיךָ; אֵל תֵּיָרָא כִּי אֲתֵךְ אֲנִי, וּבְרַכְתִּיךָ וְהִרְבִּיתִי אֶת זְרַעְךָ, בְּעֵבֹר אַבְרָהָם עַבְדִּי."

2. אישור דרך יעקב

ליצחק היו שני בנים, ואלוהים בחר לאשר את הברית שכרת עם אברהם ולהמשיך את התממשותה דרך יעקב, ככתוב (בראשית כג 13-15):

"וְהָיָה יְהוָה נֹצֵב עָלָיו וַיֹּאמֶר, אֲנִי יְהוָה, אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ, וְאַלְהֵי יִצְחָק; הָאֶרֶץ אֲשֶׁר אֲתֵךְ שָׁכַב עָלֶיהָ, לֶךְ אֲתַנְנָה וְלִזְרַעְךָ: וְהָיָה זְרַעְךָ כְּעֵפֶר הָאֶרֶץ, וּפְרֻצַת יָמָה וְקִדְמָה וְצִפְנָה וְנִגְבָה; וּבְרַכְוֹ בְּךָ כָּל מִשְׁפַּחַת הָאָדָמָה וּבְזְרַעְךָ: וְהָיָה אֲנִי עִמָּךְ, וַיִּשְׁמֵרְתִּיךָ בְּכָל אֲשֶׁר תֵּלֵךְ, וְהִשְׁבַּתִּיךָ אֶל הָאָדָמָה הַזֹּאת; כִּי לֹא אֶעֱזָבְךָ, עַד אֲשֶׁר אִם עָשִׂיתִי אֶת אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי לָךְ."

3. אישור דרך בני יעקב

בהמשך אושר המשך הברית לשנים עשר בני יעקב (בראשית מט), אבותיהם של שנים עשר שבטי ישראל.

ו. מעמד הברית ותוקפה

הברית שנכרתה עם אברהם הייתה הבסיס למה שמכונה "עידן / שלב ההבטחה". מאחר שהברית עם אברהם היא ברית בלתי מותנית, היא עדיין בתוקף אף על פי שרבים מחלקיה עדיין לא התממשו. התגשמותה הסופית תחול בימות

המשיח. דוגמאות אחדות לכך כוללות את: שמות ב 23-25; ד 24-26; ו 2-8; לב 11-14; ויקרא כו 46; דברים לד 4; מלכים ב יג 22-23; דברי הימים א טז 15-19; דברי הימים ב כ 7-8; נחמיה ט 7-8; תהילים קה 7-12; לוקס א 54-55, 68-73; אל הגלטים ג 15-18; אל העברים ו 13-20. פסוקים אלה מציינים שהברית עם אברהם היא הבסיס ליציאת עם ישראל ממצרים, לכך שהארץ ניתנה להם, להישרדות העם היהודי על אף שהמרה את פי ה', לביאת המשיח, לתקומת המתים, לגאולה הסופית של עם ישראל ולהשבתו לארצו ולאלוהיו.

הברית עם אברהם היא דוגמה טובה לכך שברית יכולה להיכרת ולהיחתם בנקודת זמן מסוימת, אבל שהתגשמות כל סעיפיה אינה חלה בהכרח מיד. סעיפים אחדים התמלאו מיד, כמו למשל שינוי השמות ומילת הערלה. אחרים התמלאו לאחר פרק זמן מסוים, שכן הייתה תקופת המתנה של 25 שנים עד להולדת יצחק ו-400 שנים עד לכיבוש הארץ. סעיפים אחרים של הברית יתממשו רק בעתיד הרחוק שעליו מצביעות הנבואות, כמו למשל יישוב כל תחומי הארץ המובטחת, דבר שטרם התרחש עד היום.

5. הברית עם משה

א. אסמכתאות

ברית משה מכילה מידע רב ומפורט ביותר, שתיאורו משתרע החל מספר שמות כ 1 ועד דברים כח 68.

ב. הצדדים המשתתפים בברית

הצדדים שהיו חלק מהסכם זה היו אלוהים ועם ישראל. הברית נכרתה עם עם ישראל ולא רק עם משה בתור נציג העם. זה מודגש בבירור בשמות יט 3-8:

"וּמֹשֶׁה עָלָה אֶל הָאֱלֹהִים; וַיִּקְרָא אֵלָיו יְהוָה מִן הַהָר לֵאמֹר, כֹּה תֹאמַר לְבֵית יַעֲקֹב, וְתִגִּיד לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל: אַתֶּם רְאִיתֶם, אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרַיִם; וְאֲשָׂא אֶתְכֶם עַל כַּנְּפֵי נְשָׁרִים, וְאָבֵא אֶתְכֶם אֵלַי: וְעַתָּה, אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמְעוּ בְקִלִּי, וְשִׁמְרֶתֶם אֶת בְּרִיתִי; וְהִיִּיתֶם לִי סֵגֻלָּה מִכָּל הָעַמִּים, כִּי לִי כָּל הָאָרֶץ: וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מִמְּלַכְתּוֹת כְּהִנָּם וְגוֹי קְדוֹשׁ; אֱלֹהֵי הַדְּבָרִים, אֲנֹשֶׁר תִּדְבַּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: וַיָּבֵא מֹשֶׁה, וַיִּקְרָא לְזִקְנֵי הָעָם; וַיִּשָּׂם לִפְנֵיהֶם, אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר צִוָּהוּ יְהוָה: וַיַּעֲנוּ כָּל הָעָם יְחָדוּ וַיֹּאמְרוּ, כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה; וַיֹּשֶׁב מֹשֶׁה אֶת דְּבָרֵי הָעָם אֶל יְהוָה: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה, הִנֵּה אֲנִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעַב הָעֲנָן, בְּעָבֹר יִשְׁמַע הָעָם בְּדַבְרֵי עַמֶּךָ, וְגַם בְּךָ יֶאֱמִינוּ לְעוֹלָם; וַיַּגֵּד מֹשֶׁה אֶת דְּבָרֵי הָעָם אֶל יְהוָה."

הברית לא נכרתה עם הגויים או עם הקהילה המשיחית (או הכנסייה), אלא עם עם ישראל בלבד, נקודה המודגשת בדברים ד 7-8; תהילים קמז 19-20; מלאכי ד 4.

ג. סעיפי הברית

התורה, המכילה תרי"ג מצוות (613), מהווה את עיקר תוכנה של ברית משה. למצוות התורה נלוו ברכות שיהיו נחלת העם אם יציית, וקללות שיבואו עליו אם ימרה את פי ה'. היא נכרתה ונחתמה על ידי השכינה - כבוד ה' ששכן בענן על הר סיני (שמות כד 1-18), אך נחתמה באופן שהפך את הברית למותנית. לא נוכל למנות כאן בפרוטרוט את כל 613 סעיפי הברית ונסתפק בציון שבע הנקודות הבאות.

1. מה כלול בתורה?

כפי שצוין לעיל, יש בתורה 613 מצוות ספציפיות, ולא רק עשר. מתוכן 248 מצוות "עשה" ו-365 מצוות "לא תעשה".

2. ברכות התורה והעונשים

התורה הייתה ברית שהוצבו לגביה תנאים, ומשמעות הדבר הייתה שציות יביא עמו ברכות, אבל אי-ציות יגרום למשפט (שמות טו 26; יט 3-8; דברים כז 11 – כח 69).

3. קרבנות בעלי חיים שדמם נשפך

גורם המפתח המרכזי לכל תורת משה הוא הקרבן שדמו נשפך, המסוכם בוויקרא יז 11:

"כִּי נֶפֶשׁ הַבָּשָׂר בַּדָּם הוּא, וְאֲנִי נֹתְתִיו לָכֶם עַל הַמִּזְבֵּחַ, לְכַפֵּר עַל נַפְשֵׁיכֶם; כִּי הַדָּם הוּא בְּנַפְשׁ יִכְפֹּר."

בוויקרא א-ז פורטו חמישה סוגים שונים של קרבנות. המילה "כפרה" אין משמעותה הסרה או סילוק חטאים אלא כיסוי החטא (ראה למשל "וַיִּכְפֹּרְתָּ אֹתָהּ מִבֵּית וּמִחוּץ, בַּכֹּפֶר", בראשית ו 14). דם הקרבנות אמנם כיפר על (כיסה את) חטאיהם של יראי האלוהים מימי המקרא, אבל הוא לא הסיר אותם; רק דם המשיח מסוגל להסיר חטאים (אל העברים י 4-1). יחד עם זאת, קרבנות בעלי החיים שדמם נשפך סיפקו סליחת חטאים ואפשרו את תיקון היחסים עם אלוהים ואת הקרבה אליו.

4. איסורים על מאכלים מסוימים

ברית זו הגבילה את היהודים מלאכול חלק מהמאכלים שהיו מותרים לפי הברית עם נוח. בהמות מותרות לאכילה רק אם הן מפריסות פרסה ומעלות גירה, מהדגים – בעלי סנפירים וקשקשים, מבין העופות נאסרו לאכילה עופות דורסים ומבין החרקים הותר לאכילה רק סוג אחד של חגבים / ארבה.

5. הרחבת עונש המוות

ברית זו הוסיפה ליהודים עונש מוות שחל על חטאים אחרים כמו עבודת אלילים, ניאוף, גידוף, חילול שבת, כישוף, למקללי אב ואם ועוד.

6. אות גופני של הברית

הברית שבה ודרשה למול את הבנים הזכרים (ויקרא יב 3), אך לא מאותן סיבות. בכפוף לברית עם אברהם, המילה הייתה אות הברית והיא הייתה בגדר חובה ליהודים בלבד. במסגרת ברית משה, מילת הערלה הייתה אמצעי לציית לתורת משה והיא הייתה חובה לכל היהודים, אך גם לגויים שרצו להצטרף לקהל ישראל. מסיבה זו התרה שאול במאמינים הגויים מגלטיה שאם הם יסכימו להימול הם יצטרכו לקבל על עצמם את עול כל מצוות התורה ולא להסתפק בקיום מצווה אחת בלבד (אל הגלטים ה 3).

7. יום השבת – "אות ביני וביניכם"

השבת היא הסמל או האות הראשי של ברית משה. ניתן לציין חמישה גורמים בקשר לשבת:

א) היא הייתה אות בין אלוהים וישראל לכך שעם ישראל הובדל על ידי אלוהים מיתר העמים והוקדש לו (שמות לא 17-12); היא הייתה אות ליציאת מצרים (דברים ה 12-15; יחזקאל כ 10-12); ואות לכך שה' הוא אלוהי ישראל (יחזקאל כ 20). כל הסיבות לשמירת השבת נוגעות לעם ישראל בלבד, ולא לגויים או לקהילת המשיחיים.

ב) שמירת השבת לא צוותה מלכתחילה עם בריאת העולם אלא החלה רק בימי משה. בבראשית ב 1-3 נאמר רק מה אלוהים עשה ביום זה, אך אין מצווה לשמור אותו באופן מיוחד. המילה "שבת" (יום השבת) אפילו לא מוזכרת בסיפור הבריאה ויום זה בשבוע הבריאה נקרא "היום השביעי". מאדם ועד משה, אין בתנ"ך אזכור על מישהו ששמר את השבת. בבריתות הקודמות פירט אלוהים כמה התחייבויות שהוטלו על כל המין האנושי, אבל שמירת השבת לא הייתה ביניהן. ספר איוב עוסק באדם ירא אלוהים שחי לפני תקופתו של משה, וגם בו מוזכרות התחייבויות רבות שהיו לאדם כלפי אלוהים, אך שמירת השבת לא נמנית ביניהן. שמירת השבת מתחילה עם משה בשמות טז 23-30 (ליקוט המן במדבר) והפכה לחלק מהתורה בשמות כ 8-11 (עשרת הדיברות).

ג) השבת הייתה יום מנוחה ולא יום שנועד לעבודת אלוהים בציבור – גם זו תפיסה שגויה נפוצה נוספת. מפיתוח ופירוט נוסף של מצוות שמירת השבת בחלקים אחרים של תורת משה ניתן לראות שכוונת ההוראה "לשבות" בשבת הייתה בעיקר עניין של איסורים: לא לאסוף מן (שמות טז 23-30), לא לצאת לדרך (שם, פס' 29), לא לבער אש (שמות לה 3), לא לקושש עצים (במדבר טו 32). מחוץ לתורה, בספרי הנביאים והכתובים, איסורים אחרים הקשורים לשבת כוללים: לא לשאת משא (ירמיהו יז 21), לא לעסוק במסחר (עמוס ח 5; נחמיה י 32; יג 15, 19). לא נאמר דבר בנוגע לעבודת אלוהים בציבור. בתורת משה, השבת הייתה יום מנוחה ושבתה מכל מלאכה, לא יום של עבודת אלוהים משותפת. התפילות והאספות שהתנהלו בשבתות בבתי הכנסת ומזכרות בברית החדשה, מקורן בגלות בבל ולא בתורת משה. אמנם השבת לא הייתה יום של שבתה מכל מעשה, באופן מוחלט, אך היה עליה להיות יום מנוחה והתרענויות מכל העבודות השגרתיות של ששת ימי השבוע האחרים. בעוד שהמנוחה עצמה הייתה יכולה להיות חלק מעבודת אלוהים, הרי שעבודת אלוהים בציבור בשבת לא הייתה גורם המופיע בתנ"ך.

התנ"ך משתמש תכופות במונח "מקרא קודש" בקשר לשבת. לפעמים מצביעים עליו כאשר מלמדים שהשבת הייתה יום עבודת אלוהים לכלל הקהל. אבל היבט ההתאספות הכרוך במונח זה קשור רק לכוהנים, ומקום עבודת הקודש הציבורית הזו הוא המשכן או בית המקדש, ונועד לשם עבודת הקרבנות. מאחר שהכוהנים בלבד היו מורשים לעסוק בהקרבת הקרבנות, מקרא הקודש התייחס רק אליהם. צירוף זה מופיע בתנ"ך 19 פעמים בשלושה מספרי התורה: שמות, ויקרא, במדבר. 11 מתוך 19 האזכורים מופיעים בפרק כג בספר ויקרא, 6 אזכורים נוספים בפרקים כח-כט בספר במדבר. בכל המקרים שבהם המונח מופיע, הוראתו היא כינוס של הכוהנים למטרת העלאת קרבנות מיוחדים, והשבת הייתה אחד הזמנים שבהם זה נעשה. לא היה זה זמן לעבודת אלוהים ציבורית לכלל ישראל. מכאן שהפסוק האחד שמובא כאסמכתא לניסיון להסביר שהשבת נועדה להתכנסות הציבור לשם עבודת אלוהים בצוותא – ויקרא כג 3 – מתייחס לשבת כאל מקרא קודש לעבודה משותפת של הכוהנים בהעלאת קרבנות. אמנם השבת מתאימה בהחלט להתאספות של בני המשפחה לעבודת אלוהים משותפת, אך לפי התורה לא היה מדובר בעבודת אלוהים בציבור. כפי שאמר ד"ר לואיס גולדברג, שלימד במכון מודי ללימודים מקראיים בארצות הברית: "יום השבת נועד למנוחה גמורה

(גופנית) ולמקרא קודש (התרעננות רוחנית) לפני ה'".

אפילו ויקרא כג 3 ("שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה, וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי, שַׁבַּת שַׁבְּתוֹן מְקַרָּא קֹדֶשׁ, כָּל מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ; שַׁבַּת הוּא לַיהוָה, בְּכָל מוֹשְׁבֵיכֶם") קובע בקשר לשבת ש"שַׁבַּת הוּא לַיהוָה, בְּכָל מוֹשְׁבֵיכֶם". שוב, הדגש מושם על ההישארות בבית (שמות טז 29) והמנוחה בחיק המשפחה, לאו דווקא על התאספות עם קהל גדול לעבודת אלוהים בציבור. ד"ר גולדברג ציין גם כי במנוחה "היה צריך להיכלל גם ממד של התחדשות רוחנית". המונח "מקרא קודש" מדגיש שבנסיבות כאלה הכוהנים הקריבו קרבנות מיוחדים. למעשה, תורת משה ציוותה על עבודת אלוהים משותפת רק בשלושה מועדים: פסח, שבועות וסוכות. בחגים אלה היה על בני ישראל לעלות לרגל למשכן בשילה ומאוחר יותר, לבית המקדש בירושלים. עבודת אלוהים משותפת (במקדש) של אנשי ישראל שלא היו משבט לוי צוותה עליהם רק שלוש פעמים בשנה ולא מדי שבוע, בשבת. באותה תקופה כמובן שהיה בלתי אפשרי לעלות לרגל לירושלים מדי שבת ממקומות מרוחקים. העונש על חילול שבת היה מוות; חילול שבת משמעו היה להתייחס לשבת כאל יום חול רגיל. לכן נאסר עליהם לבצע כל מלאכה ביום השבת והיה עליהם להישאר בבית ולנוח.

ד) השבת כאות בין אלוהים ובין ישראל נועדה רק לעם ישראל ולא לקהילת המשיח.

ה) השבת, אות הברית שנכרתה דרך משה, תקפה כל עוד ברית משה בתוקף. אם ברית משה מגיעה לקצה, גם החובה לשמור את השבת תחדל להיות בגדר חובה.

ד. מטרת התורה

חשוב לציין חד משמעית שתורת משה לא הייתה דרך להיוושע. היא איננה הדרך לגאולה. התפיסה הזו נשללת מפני שמשמעותה היא שהישועה נרכשת באמצעות מעשים. הישועה תמיד הייתה ותהיה בחסד אלוהים, באמצעות אמונה. תוכן האמונה אמנם השתנה מתקופה לתקופה בהתאם להתפתחות שחלה בהתגלויות האלוהיות שניתנו לבני האדם, אך הדרך להיוושע אף פעם לא משתנה. התורה לא ניתנה בתור אמצעי שדרכו ניתן לקבל גאולה (אל הרומים ג 20, 28; אל הגלטים ב 16; ג 11, 21). היא ניתנה לעם שכבר נגאל ממצרים. עם זאת, כפי שנמצא בשני ספרי הבריתות, בתנ"ך ובברית החדשה, היו לפחות תשע מטרות שלשמן ניתנה תורת משה.

המטרה הראשונה הייתה לגלות ברבים את קדושתו של אלוהים ואת רמת הצדקה שאלוהים דורש כדי שיוכל להתקיים אתו קשר נכון (ויקרא יא 44; יט 1-2, 37; איגרת פטרוס הראשונה א 15-16). התורה עצמה הייתה קדושה, ישרה וטובה (אל הרומים ז 12).

המטרה השנייה שלשמה נועדה התורה הייתה לשמש קו מנחה לחייהם ולהתנהגותם של יראי האלוהים בימי התנ"ך. באיגרת אל הרומים ג 28 מובהר שאיש לא נצדק ממעשי התורה. לתורה היו מטרות שונות, אך היא אף פעם לא נועדה להוות אמצעי לישועה. במקרה זה, היא הורתה לאדם המאמין של ימי התנ"ך כיצד עליו לחיות את חייו – בקדושה (ויקרא יא 44-45; יט 2; כ 7-8, 26). התורה הייתה מרכז חייו הרוחניים והוא התענג עליה, כנאמר בתהילים קיט ובמיוחד בפסוקים 77, 97, 103, 104, 159.

המטרה השלישית הייתה לספק הזדמנויות לעבודת אלוהים אישית וציבורית מסודרת עבור עם ישראל. שבעת מועדי ה' שעם ישראל צווה לחגוג (ויקרא כג) הם אחת הדוגמאות לכך.

המטרה הרביעית הייתה לשמור על היהודים בתור עם נבדל וקדוש לה', עם סגולה (ויקרא יא 44-45; דברים ז 6; יד 2-1). זו הייתה הסיבה הספציפית לרבים מהחוקים והמצוות, כמו אלה הקשורים למאכלות ולביגוד. היהודים נקראו להיות שונים מכל יתר העמים במגוון דרכים: בהרגלי עבודת האלוהים שלהם (ויקרא א, ז, טז, כג), במזונם (ויקרא יא 1-47), בתחום יחסי המין (ויקרא יב), הביגוד (ויקרא יט 19), ואפילו בתספורת שלהם ובאופן גילוח הזקן (ויקרא יט 27). אסמכתאות נוספות לנקודה זו כוללות את שמות יט 5-8 ולא 13.

המטרה החמישית: תורת משה שימשה כ"מחיצה", כנאמר באיגרת אל האפסים ב 11-16. ארבע הבריתות הבלתי מותנות ("**בְּרִיתוֹת הַהֶבְרֵטָה**") הנזכרות בפסוק 12 נכרתו עם העם היהודי, וברכותיו של אלוהים, הן הפיזיות והן הרוחניות, ניתנות באמצעותן. הואיל והן ניתנו לעם ישראל נוספה גם ברית מותנית – ברית משה, המכילה את תורת משה, "**תּוֹרַת הַמִּצְוֹת שְׁבַחֲקִים**" הנזכרת בפסוק 15. התורה נועדה לשמש כמחיצה כדי למנוע מהגויים, כגויים, ליהנות מהברכות היהודיות הרוחניות של הבריתות הבלתי מותנות. לכן הגויים היו "**זָרִים לְעֵדַת יִשְׂרָאֵל**" וגם "**נְכָרִים לְבְרִיתוֹת הַהֶבְרֵטָה**". הדרך היחידה שבה יכלו גויים ליהנות מהברכות הרוחניות של הבריתות היהודיות הייתה לקבל על עצמם את עול התורה, לעבור טקס ברית מילה, ואז לחיות כפי שנדרש מכל יהודי. גויים, כגויים, לא יכלו ליהנות מהברכות הרוחניות היהודיות אלא רק גויים שהתגיירו וקיבלו עליהם את היהדות לפי תורת משה.

המטרה השישית שאותה שירתה תורת משה הייתה לחשוף את החטא. באיגרת אל הרומים ג 19-20 הדגיש שאול שאין הצדקה דרך התורה; אף יהודי לא יוכל להיצדק באמצעות התורה. אם כן מה היא התורה, אם איננה דרך להצדקה ולישועה? התורה ניתנה כדי שבאמצעותה ניתן יהיה לגלות לאדם מה הוא טיבו האמיתי של החטא. פסוק ה 20 באיגרת

אל הרומים קובע כי התורה ניתנה כדי שהחטאים והפשעים ייראו בבירור. כיצד אדם יודע שהוא חטא? מפני שהתורה קבעה במפורט מה מותר ומה אסור. התורה על תרי"ג מצוותיה חשפה את החטא. באל הרומים ז' 7 הדגיש שאול שוב את העובדה שהתורה ניתנה כדי שנדע את החטא באמצעותה. שאול נהיה מודע להיותו אדם חוטא כאשר הביט לתוך התורה וידע שהוא אינו עומד בדרישותיה.

המטרה השביעית הייתה לגרום לאדם לחטוא יותר. באל הרומים ד' 15 נאמר: **"הַתּוֹרָה מְבִיאָה זַעַם, וּבְמִקּוֹם שְׂאִין תּוֹרָה אֵין עֵבֶרָה עַל הַתּוֹרָה"**. שאול מוסיף ברומים ה' 20: **"הַתּוֹרָה בְּאֵה וּבְכֶךְ רַבּוּ הָעֵבֶרָוֹת. אָבֵל הֵינְךָ שֶׁהַתְּרַבָּה הַחֲטָא, הַחֶסֶד שְׁפַע עוֹד יוֹתֵר"**.

שאול מסביר באל הרומים ז' 7-13 ובאגרת הראשונה לקורинתים טו' 56 איך זה פועל: **"עֵקֶץ הַמְּוֹת הוּא הַחֲטָא, וְהַחֲטָא תִקְפּוּ בָּא מִן הַתּוֹרָה"**. ביסודו של דבר, מה ששאול לימד הוא שהטבע החוטא זקוק לבסיס שעליו הוא מתקיים ופועל, והוא משתמש בתורה בתור בסיס פעולה. כאשר שאול אמר **"וּבְמִקּוֹם שְׂאִין תּוֹרָה אֵין עֵבֶרָה"**, כמובן שלא התכוון לומר שהחטא לא היה קיים לפני מתן התורה. המונח "עברה" מצביע על סוג ספציפי של חטא: הפרה של מצווה ספציפית. בני האדם היו חוטאים גם לפני שהתורה ניתנה, אך הם לא היו מפירי התורה, כל עוד התורה לא ניתנה. לאחר שהתורה ניתנה היה לטבע האנושי החוטא בסיס פעולה שגרם לאדם להפר את המצוות האלה וכך לחטוא עוד יותר.

המטרה השמינית הייתה להראות לחוטא שאין ביכולתו לעשות דבר בכוחות עצמו כדי לרצות את אלוהים. איש אינו מסוגל לשמור את התורה בצורה מושלמת או להשיג את צדקת התורה (אל הרומים ז' 14-25).

כל זה הוביל **למטרה התשיעית** – לשמש כאומנת המדריכה את האדם לאמונה, כנאמר באל הרומים ח' 1-4 ובאל הגלטים ג' 24-25. המטרה הסופית של התורה הייתה להוביל את האדם לאמונה מושיעה במשיח.

בנוגע לאלוהים – תורת משה נועדה לגלות ברבים את קדושתו ואת קני המידה שהוא מציב לגבי קדושה וצדקה. בנוגע לעם ישראל – היא נועדה לשמור על קיומו כעם נבדל, עם סגולה, לספק ליראי האלוהים בתקופה המקראית חוקים הקובעים כיצד יחיו, ולהסדיר את תחום עבודת האלוהים האישית והמשותפת. בנוגע לגויים – היא נועדה לשמש כמחיצה, כקיר הפרדה החוצץ בין היהודים ובנים.

ה. מעמד הברית ותוקפה

התקופה המכונה "עידן / שלב התורה" מבוססת על ברית משה. הייתה זו הברית היחידה עם העם היהודי שהוצבו בה תנאים, ובסופו של דבר היא הגיעה לסיומה עם מות המשיח (אל הרומים י' 4; השנייה אל הקורинתים ג' 3-11; אל הגלטים ג' 19-29; אל האפסים ב' 11-18; אל העברים ז' 11-12, 18). לפיכך, תורת משה אינה תקפה יותר. כבר בנבואות היא נחשבה כתורה שהופרה אפילו לפני שהמשיח מת כדי לשחרר את היהודי מעונש התורה (ירמיהו לא 32).

1. תורת משה כיחידה אחת

שני גורמים התפתחו במה שמאמינים רבים חושבים ומלמדים, ותרמו לבלבול הקיים בקשר להבנת מעמדה של תורת משה בימינו.

אחד מהם הוא המנהג לחלק את התורה למצוות "פולחניות-טקסיות", "משפטיות" ו"מוסריות". בהסתמך על חלוקה זו, רבים הסיקו שתלמיד המשיח פטור מהמצוות הפולחניות והמשפטיות אך עדיין מחויב למצוות מתחום המוסר.

הגורם השני הוא האמונה שעשרת הדיברות עדיין בתוקף היום בעוד שיתר 603 המצוות אינן בתוקף. כאשר אדם שזוהי גישתו צריך להשיב לטענות של אדבנטיסטים או משיחיים שומרי שבת בקשר לדיבר הרביעי שמצווה על שמירת השבת, הוא יתקשה לענות להם. בנקודה זו מתחילים להתפתל והתוצאה היא חוסר עקביות. חייבים להבין שכתבי הקודש מתייחסים לתורת משה כאל יחידה אחת. המילה "תורה" מופיעה תמיד בלשון יחיד כשמדובר בתורת משה, אף על פי שכלולות בה תרי"ג מצוות. זה נכון גם לגבי המילה היוונית *nomos* המשמשת בברית החדשה. חלוקת תורת משה לחלקים טקסיים, משפטיים ומוסריים טובה ונוחה למטרת לימוד סוגי המצוות הכלולים בה, אך הכתובים עצמם אף פעם לא מחלקים אותם בצורה כזו. כמו כן אין בסיס מקראי להפרדת עשרת הדיברות מכל 613 המצוות שבתורה, ולהתייחסות לעשרת הדיברות בלבד כאל נצחיות. כל תרי"ג המצוות יוצרות יחד יחידה אחת – את תורת משה.

עיקרון זה לפיו תורת משה היא יחידה שלמה אחת הוא הניצב בבסיס הנאמר ביעקב ב' 10: **"הֲרִי מִי שְׁמֵקִים אֶת כָּל הַתּוֹרָה וְנִכְשֵׁל בְּדַבַּר אֶחָד, אֲשֶׁם הוּא כָּל"**.

הנקודה ברורה. די שאדם יפר ולו רק אחת מתרי"ג המצוות כדי שיהיה אשם בהפרת תורת משה. קביעה זו יכולה להיות נכונה רק אם תורת משה היא יחידה שלמה אחת. אם היא איננה כזו, האשמה מוגבלת רק להפרת המצווה המסוימת ולא התורה כולה. במילים אחרות, אם מישהו מפר מצווה מתחום דיני החוק והמשפט, הוא אשם גם בהפרת החוקים הפולחניים והמוסריים. הדבר נכון גם לגבי הפרת מצווה מתחום הפולחן או המוסר. וכדי להבהיר את הנקודה עוד יותר

– אם מישהו אוכל בשר חזיר, לפי תורת משה הוא אשם גם בהפרת עשרת הדיברות, אפילו שלא נאמר בהן דבר בקשר לבשר חזיר. התורה היא יחידה אחת, והפרת אחת ממצוותיה כמוה כהפרת התורה כולה.

על מנת להבין בבירור את תורת משה ואת הקשר בינה ובין המאמין המשיחי, יהודי או גוי, יש צורך להתייחס אליה לפי גישת כתבי הקודש: כאל יחידה שלמה אחת שאי אפשר לחלק אותה לחלקים שכבר בוטלו או סיימו את תפקידם, ולחלקים שעדיין תקפים. כמו כן אי אפשר להפריד חלק מהמצוות באופן שמעניק להן מעמד שונה מיתר המצוות.

2. תורת משה איבדה מסמכותה, היא אינה תקפה עוד כמסגרת מחייבת

הברית החדשה מלמדת באופן ברור ביותר שעם מות המשיח איבדה התורה מכוחה ומיעילותה; יש לה תוקף מלא כהתגלות אלוהית אבל לא כהסדר מחייב ליחסים בין אלוהים לבין האדם. מסקנה זו עולה בבירור מכמה פסוקים.

ראשית, אל הרומים ז 5-6:

"הרי כאשר היינו משעבדים לבשריות, תאוות החטא שנעורו על ידי התורה פעלו באיברינו לעשות פרי הגורם למות. אבל כעת, לאחר שמתנו לגבי מה שפבל אותנו, שחררנו מן התורה כדי לעבד את אלהים בחדשות הרוח ולא בישן של אות כתובה".

שאל מצהיר שהמאמין שוחרר מן התורה. המילה היוונית המשמשת כאן היא katargeo שמשמעותה "להפוך דבר מה לחסר תועלת, ללא-פעיל". בכל מה שנוגע לחוק החיים השולט במאמין, הפסיקה התורה להשפיע על המאמין.

הפסוק השני הוא אל הרומים י 4:

"הרי המשיח הוא תכלית התורה, כדי שיצדק כל מי שמאמין". ובתרגום דליטש: "כי המשיח סוף התורה לצדקה לכל המאמין בו".

המילה היוונית המתורגמת כאן "תכלית" או "סוף" היא telos היא שמשמעותה או "סוף, סיום" או "תכלית, מטרה". הראיות מצביעות בבירור על העדפת המשמעות של קץ או סיום. למשל, המילון המקראי של Thayer מסביר שהמשמעות העיקרית של telos היא: "סוף, כלומר סיום, הגבול שבו דבר מה חדל להתקיים... בכתבי הקודש גם במשמעות של דבר שהגיע לסיומו בנקודת זמן מסוימת... המשיח הביא את התורה לסופה". לא רק שהמילון הנ"ל מצביע על כך ש"סיום" הוא המשמעות העיקרית של telos, אלא הוא גם כולל את אל הרומים י 4 כשייך לקטגוריית שימוש זו. כמו כן, המשמעות "מטרה / תכלית" אינה נמנית כשנייה או כשלישית מבחינת עדיפות השימוש, אלא במקום הרביעי ברשימה. המלומדים ארנדט וגרינגריך (Arndt and Gringrich) קובעים שמשמעות המילה היא להביא לכדי סיום, לגמור, להשלים, להפסיק את הקיום. גם הם מונים את אל הרומים י 4 כשייך לקטגוריה זו ומצינים את המובן "מטרה" במקום השלישי ברשימה. יתרה מכך, המשמעות של סוף או סיום עקבית ותואמת יותר את ההקשר הרחב של האיגרת אל הרומים ותואמת למה שאמר שאל באל הרומים ז 5-6.

בכל אופן בנייתו הסופי אין זה משנה לכאן או לכאן, מאחר שפסוקים אחרים מלמדים את שתי האמיתות: המשיח הוא תכלית התורה ומטרתה, אבל הוא גם סיום התורה. מאחר שהמשיח הוא סוף התורה, משמעות הדבר היא שאין הצדקה באמצעותה (אל הגלטים ב 16). זה, כמובן, היה נכון תמיד, אבל מובהר ביתר שאת שדרך התורה איננה מביאה לידי התקדשות או לכדי שלמות (אל העברים ז 19). לכן אמור להיות ברור ביותר שהתורה הגיעה לקצה עם ביאת המשיח ומותו ואין יכולה למלא תפקיד בהצדקה או בהתקדשות. במיוחד עבור המאמין, היא איבדה את כוחה ותוקפה.

שלישית, התורה לא נועדה להיות נוהל קבוע אלא זמני. זה נאמר באל הגלטים ג 19:

"אם נן לשם מה התורה? היא נוספה בגלל העברות, עד כי יבוא הזרע אשר לו מכוננת ההבטחה..."

בהקשר הזה, קבע שאל שתורת משה הייתה תוספת לברית עם אברהם (פס' 15-18). היא נוספה כדי להפוך את החטא לברור מאוד כדי שהכול יידעו שהם לוקים בחסר ואינם עומדים בדרישות הסטנדרטים שאלוהים קבע לצדקה. הייתה זו תוספת זמנית "עד כי יבוא הזרע" – המשיח. עכשיו, לאחר שהוא בא, התורה נשלמה והגיעה לסופה. התוספת חדלה לתפקד לאחר שהוא נצלב.

רביעית, עם ביאת המשיח, הכהונה החדשה מתייחסת כעת למלכי צדק ולא לאהרון. תורת משה סיפקה את הבסיס לכהונת הלוויים והיה קשר בלתי נפרד בינה ובין כהונת שבט לוי. לפיכך, לכהונה על פי ההתייחסות החדשה הייתה נחוצה תורה חדשה שבכפוף לה היא תוכל לתפקד לפי האיגרת אל העברים ז 11-18. בפסוקים 11-12 נאמר שבכפוף לתורה הותר רק סוג אחד של כהונה, כהונת בית לוי. כהונת הלוויים לא הייתה מסוגלת להשיג שלמות. כך מוסבר באיגרת אל העברים ט 11 – י 18, שם נאמר בצורה ברורה שדם קרבנות בעלי חיים לא היה יכול להביא לשלמות; דם המשיח לבדו מסוגל להשיג זאת. תורת משה הייתה הבסיס לכהונת בני לוי. על מנת שכהונת בני לוי תסתיים ותוחלף בכהונה אחרת, "על דברתי מלכי צדק", מן ההכרח שתשתנה גם התורה. כל עוד תורת משה הייתה בתוקף, שום כהונה אחרת לא הייתה מורשית להתקיים ולא הייתה בתוקף מלבד כהונת אהרון ובניו (אל העברים ז 13-17). האם חל שינוי בקשר לתורה, האם היא הוחלפה? אל העברים ז 18 קובע שתורת משה

"מתבטלת" (לפי תרגום דליטש: "הוסרה"). מאחר שאינה עוד בתוקף, יש כעת כהונה חדשה המתייחסת למלכיצדק. אם תורת משה הייתה עדיין בתוקף, ישוע לא היה יכול לשמש ככוהן. מאחר שתורת משה חדלה להיות בתוקף, ישוע יכול להיות "כהן לעולם על דברתי מלכי צדק". לכן תורת משה "בוטלה" לטובת תורה אחרת, שהיא הבסיס עבור הכוהן המתייחס למלכיצדק.

חמישית, מחבר האיגרת אל העברים ממשיך ואומר (ח 8-13) שאת האמיתות שפירטנו לעיל, חזו הנביאים כבר מראש. בפסוקים 8-12 הוא מצטט את נבואת ירמיהו לא 31-34 על הברית החדשה ואז מסכם בפסוק 13:

"הִנֵּה בְּאֵמְרוֹ בְּרִית חֲדָשָׁה יֵשֶׁן אֶת הָרְאשׁוֹנָה וּמֵה שְׁנוֹשָׁן וּמִזְקִין קָרוֹב לְחֶלְף".

כך תורת משה התיישנה עם ירמיהו וחלפה עם מות המשיח.

שישית, תורת משה הייתה "מְחֻצֵת הָאֵיבָה" שנהרסה כעת, ככתוב באל האפסים ב 14-15:

"הֵן הוּא שְׁלוֹמֵנוּ; הוּא עֲשָׂה אֶת הַשְּׂנִים לְאֶחָד וְהָרַס בְּבִשְׂרוֹ אֶת מְחֻצֵת הָאֵיבָה. הוּא בִטֵּל אֶת תּוֹרַת הַמְצֻוֹת שֶׁבַחְקִים, כְּדִי לְבָרֵא בּוֹ עֲצָמוֹ אֶת הַשְּׂנִים לְאָדָם חֲדָשׁ אֶחָד וּבְכֶךָ לַעֲשׂוֹת שְׁלוֹם".

כפי שצינו קודם, כרת אלוהים עם ישראל ארבע בריתות בלתי מותנות. כל ברכותיו של אלוהים, הן החומריות והן הרוחניות, מועברות בתיווכן של ארבע בריתות "יהודיות" אלה. אלוהים גם כרת אתם ברית חמישית שהייתה זמנית ומותנית: ברית משה שהכילה את תורת משה. תורת משה שימשה כ"מְחֻצֵת הָאֵיבָה" כדי להרחיק את הגויים, כגויים, מההנאה מהברכות הרוחניות שהובטחו ליהודים. אילו הייתה תורת משה עדיין בתוקף, היא עדיין הייתה משרתת כמחיצה המפרידה ומרחיקה את הגויים. אבל מחיצה זו נהרסה עם מות המשיח. מאחר שהמחיצה הייתה תורת משה, משמעות הדבר היא שתורת משה סיימה את תפקידה. גויים, כגויים, על יסוד אמונה, יכולים ליהנות ואכן נהנים מהברכות הרוחניות שהובטחו ליהודים כאשר הם הופכים להיות שותפים בהבטחה שבמשיח.

שביעית, באל הגלטים ג 23 – ד 7 מתייחסים לתורה כאל מורה או אומנת הממונה על קטין כדי להביאו לכדי אמונה בוגרת במשיח (פס' 24). משהיה למאמין בישוע, הוא אינו כפוף עוד לאומנת שלו, שהיא תורת משה (פס' 25). פסוקים אלה קובעים בצורה ברורה שעם ביאת המשיח, התורה אינה חלה עוד.

הקטע **השמיני** המצביע על ביטול תורת משה הוא האיגרת השנייה לקורינתים ג 2-11, המתמקד על אותו חלק של התורה שרוב האנשים רוצים להמשיך ולהחזיק בו – עשרת הדיברות. תחילה עלינו לראות מה שאול אומר על תורת משה. בפסוקים 3 ו-7 ההתמקדות היא על עשרת הדיברות, שכן הם אלה שנחקקו באבן. בפסוק 7 הם נקראים "שְׂרוֹת שֶׁל מִשְׁטֵר הַמִּצְוֹת" ובפסוק 9 "שְׂרוֹת הַהֲרֻשָׁה". אלה הם תיאורים שליליים, אבל נכונים. הנקודה העיקרית היא, אם כן, שתורת משה, במיוחד המיוצגת בעשרת הדיברות, היא "שְׂרוֹת שֶׁל מִשְׁטֵר הַמִּצְוֹת" ו"שְׂרוֹת הַהֲרֻשָׁה". אם עשרת הדיברות היו עדיין בתוקף היום, זה היה ממשיך להיות נכון גם עכשיו. אולם הם לא בתוקף שכן נאמר בפסוקים 7 ו-11 שהתורה חלפה או בטלה. המילה היוונית המופיעה כאן היא katargeo שמשמעותה "להפוך דבר מה לחסר תועלת, ללא פעיל, חסר תוקף". מאחר שבפסוקים אלה הדגש מושם על עשרת הדיברות, משמעות הדבר היא שעשרת הדיברות חלפו או בטלו. העיקר ברור ביותר. תורת משה, ובמיוחד עשרת הדיברות, אינם בתוקף עוד. למעשה, עליונותה של תורת המשיח נראית בעובדה שהיא אף פעם לא תחלוף. שלא כמו תיאולוגיית הבריתות (Covenant Theology), הגישה המנתחת את הדברים על סמך האופן שבו מנהל או מסדיר אלוהים את יחסיו עם בני האדם (Dispensationalism) אינה עומדת על כך שעשרת הדיברות עדיין בתוקף ואינה עושה "תרגילי התעמלות פרשנית" כדי להימנע משמירת השבת, שזה מה שעשרת הדיברות בעצם דורשים.

לסיכום חלק זה, התורה היא יחידה שלמה המורכבת מ-613 מצוות, וככזו מילאה את תפקידיה ועם בוא המשיח כבר אינה נחוצה ואין בה תועלת למטרות אלה. אין שום מצווה שהמשיכה אל מעבר לצלב המשיח. התורה נמצאת בידינו וניתן להשתמש בה ככלי לימוד המראה לנו את קני המידה האלוהיים לצדקה, והמלמד על החטא האנושי והצורך בקרבן מכפר שייקח על עצמו את עונשנו, במקומו. ניתן להשתמש בה כדי ללמד אמיתות רוחניות רבות על אלוהים ועל האדם. ניתן להשתמש בה כדי להנחות את האדם למשיח (אל הגלטים ג 23-25). אבל היא חדלה לתפקד כסמכות על האדם. בעבור המאמין היא איננה עוד קנה המידה או הכלל הקובע לחיי המאמין.

3. חוקי התורה הנוגעים למוסר

הנקודה השלישית בדיון על מעמדה של הברית עם משה עוסקת בשאלה "ומה לגבי החוקים הנוגעים למוסר?" את החלק הזה בתורת משה רבים מנסים להשאיר בתוקף ולכן מסיקים שתורת משה עדיין בתוקף. אבל ציווי המוסר הקדימו את תורת משה. תורת המוסר אינה זהה לתורת משה. אדם וחווה הפרו את הצווים המוסריים זמן רב לפני ימי משה. השטן הפר את הצווים המוסריים אפילו לפני אדם וחווה. תורת משה מכילה את הצווים המוסריים אבל היא איננה מקורם. כעת תורת המוסר כלולה בתורת המשיח.

4. מתי ה 17-18

הנקודה הרביעית בנוגע למעמדה של ברית משה ותוקפה קשורה להתנגדות נפוצה לתפיסה שלפיה תורת משה הגיעה לקצה על פי דברי המשיח במתי ה 17-18:

"אל תחשבו שִׁבְּאֵתִי לְבִטֵּל אֶת הַתּוֹרָה אוֹ אֶת הַנְּבִיאִים; לֹא בָּאֵתִי לְבִטֵּל כִּי אִם לְקַיֵּם. אָמֵן. אוֹמֵר אֲנִי לָכֶם, עַד אֲשֶׁר יַעֲבְרוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ אֶף יוֹד אַחַת אוֹ תֵּג אֶחָד לֹא יַעֲבְרוּ מִן הַתּוֹרָה בְּטַרְם יִתְקַיֵּם הַכֹּל".

רק מעטים מבין אלה שמצטטים פסוקים אלה מתייחסים אליהם בעקביות. ברור שישוע דיבר על תורת משה. אולם מי שמתמשים בקטע זה למעשה לא מקבלים באמת את התזה של עצמם מפני שהם חייבים להאמין בביטולן בצורה כלשהי של רבות ממצוות תורת משה, אם לא של רובן הגדול. המצוות והחוקים הקשורים לכוהנים ולקרבתות הם רק דוגמה אחת. ניתן לצטט דוגמאות אחרות כולל החוקים בקשר למאכלות וללבוש. למרות כל הניסוחים שבהם משתמשים כדי לתאר את השינוי שעליו הצהיר ישוע "לא באתי לביטל כי אם לקיים" למשל: "להחליף / לבוא במקום", "להגשים במידה רבה יותר", "לבטא את המשמעות האמתית שלו" ועוד, ברור שרבות מ-613 מצוות התורה אינן יותר בתוקף ככתבן ולשונו. אם, בדברם על תורת משה, כוונתם לחוקי המוסר בלבד, אזי הבאת הציטוט ממתי ה 17-18 אינה מוכיחה את עמדתם. פסוק 19 מוסיף התייחסות ל"מצוות הקטנות האלה", הכוללת יותר מרק המצוות בתחום המוסר, והדגש הוא על כל התורה, על כל תרי"ג המצוות. לשון הפסוק היא:

"לִכֵּן כָּל הַמְּפָר אַחַת מִן הַמְּצוּוֹת הַקְּטָנוֹת הָאֵלֶּה וּמִלְמַד כֶּךָ אֶת הַבְּרִיּוֹת, קָטוֹן יִקְרָא בְּמַלְכוֹת הַשָּׁמַיִם. אֲבָל כָּל הָעוֹשֶׂה וּמִלְמַד, הוּא גָדוֹל יִקְרָא בְּמַלְכוֹת הַשָּׁמַיִם".

אין להתעלם מפסוק 19. נכון, ישוע בא לקיים את התורה, אבל תורת משה לא הסתיימה עם ביאת המשיח או בחייו, אלא במותו. כל עוד הוא חי עלי אדמות הוא היה כפוף לתורת משה והיה עליו לקיים כל מצווה שהייתה בת יישום עבורו, לא בדרך שהרבנים פירשו זאת. הקביעה המצוטטת על ידי מתי בפרק ה 17-19 נעשתה בעודו חי עלי אדמות. אפילו בעודו בחיים, הוא רמז על ביטול התורה. אחת הדוגמאות לכך היא מרקוס ז 19: "בְּכֶךָ טְהֵר אֶת כָּל הַמְּאֻכָּלִים". האם יכול להיות ברור יותר מזה שלפחות המצוות הקשורות במזון בוטלו? שוב, הכול חייבים להודות שחלקים גדולים של התורה כבר אינם ברי יישום כפי שתוארו על ידי משה. האם הם בוטלו או לא? מי שטוען שתורת משה עדין בתוקף או שהיא זהה לתורת המשיח, בעודו מתעלם מפרטי התורה הזו, לוקה בחוסר עקביות ושוגה מבחינה תיאולוגית.

בנוגע למשמעות המילה "לקיים", המונח היווני המופיע כאן משמש באופן עקבי את מתי ביחס לקיום או הגשמת נבואה, מה שמביא לסופה. מתי א 22-23 קובע שנבואת ישעיהו ז 14 התקיימה, שמה שהתרחש הביא את הנבואה לקצה ולכן שום דבר שיתרחש בעתיד לא יקיים אותה. משמעות "לקיים" הייתה להשיג את מה שהנבואה דרשה בעוד ש"לבטל" הורה על הכישלון להשיג זאת.

5. תורת המשיח

הנקודה החמישית בקשר למעמדה של ברית משה היא שתורת משה כולל וכול והמאמינים נתונים כעת תחת תורה חדשה. תורה חדשה זו קרויה באל הגלטים ו 2 "תּוֹרַת הַמְּשִׁיחַ", ובאל הרומים ח 2 "חֻק (תּוֹרַת) הַיֵּחַ הַחַיִּים". זוהי תורה חדשה, נפרדת לגמרי מתורת משה. תורת המשיח מכילה את כל המצוות שצוו על ידי המשיח והשליחים ואשר ניתנות ליישום למאמין בברית החדשה. הפרטים על התקופה הזו יידונו ביתר הרחבה בסעיף העוסק בברית החדשה.

6. עיקרון החירות

הנקודה השישית בקשר למעמד ברית משה ותוקפה היא, שהמאמין בישוע חופשי מתורת משה. כלומר, הוא חופשי מהכרח לשמור מצוות שכלולות במערכת הזו. מצד שני, הוא גם חופשי לשמור חלקים מתורת משה אם רצונו בכך. את הבסיס לחירות זו לשמור את התורה ניתן לראות בכתבי הקודש במעשיו של שאול. הנדר שלו (מעשי השליחים יח 18) מבוסס על במדבר ו 2, 5, 9, 18. רצונו להיות בירושלים בחג השבועות (מעשי השליחים כ 16) מבוסס על דברים טז 16. הקטע המשמעותי ביותר הוא מעשי השליחים כא 17-26, ובו אנו רואים את שאול עצמו, השליח שלימד על החירות מן התורה, שומר את התורה. המאמין פטור ומשוחרר מן התורה, אבל הוא גם חופשי לשמור חלקים ממנה. לפיכך, אם מאמין יהודי חש צורך להימנע מאכילת חזיר, הוא חופשי לנהוג כך. אותו הדבר נכון לגבי כל המצוות האחרות.

יחד עם זאת קיימות שתי סכנות שכל מאמין שבוחר לשמור מצוות מהתורה חייב להיזהר מהן. סכנה אחת היא הרעיון שבעשותו כך הוא תורם להצדקתו ולהתקדשותו. זו תפיסה שגויה. הסכנה השנייה היא שאדם שבוחר לשמור מצוות יצפה שגם אחרים ישמרו את אותן המצוות שהוא החליט לשמור. גם גישה זו שגויה במידה זהה וגובלת בליגליזם. אדם שמתמש בחירות הנתונה לו ובוחר לשמור את התורה חייב לכבד את הזולת ולהכיר בחירות הנתונה לרעהו לבחור שלא לשמור תורה.

הנקודה השביעית הקשורה למעמד ברית משה ותוקפה היא שהשבת הייתה האות, החותם של תורת משה. כל עוד ברית זו הייתה בתוקף, חוק השבת היה חובה. מאחר שתורת משה כבר אינה מחייבת, הציווי לגבי השבת אינו מחייב עוד. אלה שמתעקשים בצורה שאין בה עקביות שתורת משה עדיין בתוקף, גם עומדים על כך שחוק השבת בתוקף. אבל, הם מתעלמים לחלוטין ממה שכתב משה על האופן שבו יש לשמור את השבת והם אפילו משנים את היום בשבוע (ליום א') – ועושים כאן משהו שתורת משה אינה מתירה. גם מאמינים יהודים רבים עומדים על כך שחובה לשמור שבת. למרות שהם מסתמכים בדעתם זו (באופן חסר עקביות) על תורת משה, לפחות הם שומרים את היום השביעי של השבוע. ההסברים והאסמכתאות המשמשים בניסיון לתמוך בחובה לשמור שבת מבוססים כמעט בלעדית על התנ"ך, מסיבות מובנות: אין כל ציווי בברית החדשה המורה למאמינים בכלל, או למאמינים יהודים בפרט, לשמור שבת. לטענה ששמירת שבת היא חלק מהברית החדשה אין כל תימוכין בכתבי הברית החדשה עצמם. למעשה, אם בכלל, הם מלמדים דווקא את ההפך.

6. הברית בקשר לארץ ישראל

יש להבהיר שבספרים רבים באנגלית, בהיעדר שם טוב יותר, ברית זו מכונה בדרך כלל בשם The Palestinian Covenant, זאת מפני ש"פלשתינה" היה השם ששימש בשפות הלוועזיות עבור ארץ ישראל עד הקמת מדינת ישראל. בימינו זהו מונח לא מוצלח משתי סיבות: ראשית, זהו שם שניתן לארץ ישראל על ידי הקיסר הרומאי הדריאנוס לאחר המרד השני של היהודים נגד רומי, בהנהגת בר כוכבא (132-135 לס'). מטרתו הייתה למחות כל זכר יהודי מהארץ כחלק ממדיניותו להפוך את ארץ ישראל ללא-יהודית.* שנית, בגלל האירועים ההיסטוריים במזרח התיכון שהם חלק מתולדות ישראל המודרנית, השם "פלשתינה" נקשר יותר לערבים מאשר ליהודים. בכל אופן, כינוי ראוי יותר לברית זו הוא "הברית עם הארץ" או "הברית בקשר לארץ ישראל".

א. אסמכתא

דברים כח 69 – ל 20

אף על פי שהברית הזו נזכרת בספר החמישי בתורה, דברים כח 69 מראה בבירור שהברית בקשר לארץ ישראל נבדלת מברית משה:

"אלה דברי הברית אשר צוה יהוה את משה, לקחת את בני ישראל בארץ מואב; מלבד הברית, אשר כרת אתם בחרב".

דברים ל 10-1 מתאר כמה מהפרטים הכלולים בברית הקשורה לארץ ישראל:

"והיה כי יבאו עליך כל הדברים האלה, הברכה והקללה, אשר נתתי לפניך; והשבת אל לבבך, בכל הגוים, אשר הדיחך יהוה אלהיך שמה; ושבת עד יהוה אלהיך ושמעת בקולו, ככל אשר אנכי מצוך היום; ואתה ובניך, בכל לבבך ובכל נפשך; ושב יהוה אלהיך את שבותך ורחמך; ושב, וקבצך מכל העמים, אשר הפיצך יהוה אלהיך שמה; אם יהיה נדחך בקצה השמים; משם, יקבצך יהוה אלהיך, ומשם יקחך; והביאך יהוה אלהיך, אל הארץ אשר ירשו אבותיך וירשתה; והיטבך והרבך מאבותיך; ומל יהוה אלהיך את לבבך ואת לבב זרעך; לאהבה את יהוה אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך למען חייה; ונתן יהוה אלהיך, את כל האלות האלה; על איביך ועל שנאיך אשר רדפוך; ואתה תשוב, ושמעת בקול יהוה; ועשית את כל מצותיו, אשר אנכי מצוך היום; והותירך יהוה אלהיך בכל מעשה ידך, בפרי בטןך ובפרי בהמתך ובפרי אדמתך לטובה; כי ישוב יהוה, לשוש עליך לטוב, כאשר שש על אבותיך; כי תשמע, בקול יהוה אלהיך, לשמר מצותיו וחקותיו, הפתובה בספר התורה הזה; כי תשוב אל יהוה אלהיך, בכל לבבך ובכל נפשך".

ב. הצדדים המשתתפים בברית

ברית זו נכרתה בין אלוהים ובין עם ישראל, שהם שני הצדדים גם בברית משה.

ג. סעיפי הברית

מן הקטע הזה ניתן לסכם שמונה סעיפים. א) משה התנבא על כך שעם ישראל עתיד לא לציית לתורת משה וכתוצאה מכך אלוהים יפיץ אותם בכל העולם (כט 1 – ל 1). כל יתר הסעיפים מדברים על היבטים שונים של השבת ישראל לאלוהיו ולארכו. ב) עם ישראל יחזור בתשובה (ל 2). ג) המשיח יחזור (תחילת פס' 3). ד) אלוהים ישוב ויקבץ את עם ישראל (פס' 3-4). ה) עם ישראל יירש את הארץ המובטחת (פס' 5). ו) עם ישראל יקבל חיים חדשים: אלוהים יימול את לב עם ישראל לאהבה את ה' אלוהיו למען יחיה (פס' 6). ז) אויבי ישראל יישפטו (פס' 7). ח) עם ישראל יזכה למלוא הברכות, ובמיוחד הברכות הנלוות לימות המשיח (פס' 8-20).

* בין הגזרות שהטיל הקיסר הייתה בניית העיר האלילית איליה קפיטולינה על חורבות ירושלים והחלפת השם "פרובינקיה יודיאה" (מחוז יהודה) ל"פרובינקיה סוריה-פלאשתינה", על שם "פלשת" והפלשתים המקראיים, אויבי העם היהודי שהגיעו מהעולם האגאי-הלני. המתרגמת.

ד. חשיבות הברית

חשיבותה המיוחדת של הברית בקשר לארץ ישראל היא בכך שהיא שבה ומאשרת שהארץ שייכת לעם ישראל. אף על פי שעם ישראל לא יהיה נאמן וימרה את פי ה', הזכות על הארץ אף פעם לא תילקח ממנו. כמו כן, ברית זו מראה שברית משה המותנית לא הסיטה הצדה את ברית אברהם הבלתי מותנית. יש מי שסבורים שברית משה החליפה את ברית אברהם, אבל הברית בנוגע לארץ מראה שאין זה נכון. הברית בנוגע לארץ היא הרחבה של הברית המקורית עם אברהם. היא מאשרת את ההיבט העוסק בארץ ומדגישה את הבטחת הארץ לעמו הארצי, היהודי, של אלוהים, על אף חוסר אמונתם. הברית עם אברהם מלמדת שהבעלות על הארץ אינה מותנית בעוד שהברית הקשורה לארץ מלמדת שההנאה מהארץ מותנית בציות.

ה. אישור הברית

הברית הקשורה לארץ קיבלה אישור מאות שנים מאוחר יותר, ביחזקאל טז 1-63. בקטע חשוב זה העוסק ביחסו של אלוהים לעם ישראל, אלוהים מזכיר את אהבתו לעם ישראל בנערותו (פס' 7-1). מאוחר יותר, עם ישראל נבחר על ידי אלוהים ונקשר לה' בקשר נישואין, וכך נהיה העם ל"רעייתו" של ה' (פס' 8-14). אבל עם ישראל זנה והיה אשם בניאוף רוחני כשעבד אלילים (פס' 15-34). לכן היה צורך להעניש אותו על ידי הפצתו בעולם (פס' 35-52). פיזורו בעולם אינו סופי שכן יהיו בעתיד השבה ושיקום על יסוד הברית הקשורה לארץ (פס' 53-63). הם אשמים בהפרת ברית משה (פס' 53-59), אבל אלוהים יזכור את הברית שהוא כרת עם ישראל בנעוריו (פס' 60) ויכונן ברית עולם, ברית חדשה (פס' 60) והתוצאה תהיה ישועת עם ישראל (פס' 61-63).

ו. מעמד הברית

מאחר שזו ברית בלתי מותנית, הברית בנוגע לארץ ישראל עדיין תקפה.

7. הברית עם בית דוד

א. אסמכתאות

בקטע הראשון המובא להלן, הדגש מושם על שלמה. שמואל ב ז 11-16:

"... וְהִגִּיד לְךָ יְהוָה, כִּי בֵּית יַעֲשֶׂה לְךָ יְהוָה: כִּי יִמְלֹאוּ יָמֶיךָ, וְשָׁכַבְתָּ אֶת אֲבֹתֶיךָ, וְהִקִּימְתִּי אֶת זִרְעֶךָ אַחֲרָיךָ, אֲשֶׁר יֵצֵא מִמֶּעֶיךָ; וְהִכִּינְתִּי אֶת מַמְלַכְתּוֹ: הוּא יִבְנֶה בַּיִת לְשָׁמַי; וְכִנְנְתִּי אֶת כְּסֵא מַמְלַכְתּוֹ עַד עוֹלָם: אֲנִי אֶהְיֶה לוֹ לְאָב, וְהוּא יִהְיֶה לִּי לְבֶן; אֲשֶׁר בְּהִעָוְתוֹ, וְהִכְחַתִּיו בְּשִׁבְט אֲנָשִׁים, וּבִגְנֻעֵי בְנֵי אָדָם: וְחִסְדִּי לֹא יִסּוּר מִמֶּנּוּ; כְּאֲשֶׁר הִסְרֵתִי מֵעַם שָׂאוּל, אֲשֶׁר הִסְרֵתִי מִלְפָּנַי: וְנֶאֱמַן בְּיַתְךָ וּמַמְלַכְתְּךָ עַד עוֹלָם לְפָנַי; כְּסֵאךָ, יְהִי נֶכּוֹן עַד עוֹלָם."

התיאור השני, שבו מושם דגש על המשיח, נמצא בדברי הימים א יז 10-14:

"... וְאֶגֶד לְךָ, וּבֵית יִבְנֶה לְךָ יְהוָה: וְהִי, כִּי מְלֹאוּ יָמֶיךָ לְלֶכֶת עִם אֲבֹתֶיךָ, וְהִקִּימוּתִי אֶת זִרְעֶךָ אַחֲרָיךָ, אֲשֶׁר יִהְיֶה מִבְּנֵיךָ; וְהִכִּינְתִּי אֶת מַלְכוּתוֹ: הוּא יִבְנֶה לִּי בַּיִת; וְכִנְנְתִּי אֶת כְּסֵאוֹ עַד עוֹלָם: אֲנִי אֶהְיֶה לוֹ לְאָב, וְהוּא יִהְיֶה לִּי לְבֶן; וְחִסְדִּי לֹא יִסּוּר מֵעַמּוֹ, כְּאֲשֶׁר הִסְרֵתִי, מֵאֲשֶׁר הָיָה לְפָנַי: וְהִעֲמַדְתִּיהוּ בְּבֵיתִי וּבְמַלְכוּתִי עַד הָעוֹלָם; וְכִסְאוֹ יִהְיֶה נֶכּוֹן עַד עוֹלָם."

ב. הצדדים המשתתפים בברית

הברית נכרתה בין אלוהים ובין דוד, הניצב בראש בית דוד. רק לצאצאי דוד שמורה הזכות לטעון לכס מלכות בית דוד בירושלים.

ג. סעיפי הברית

בחינה מדוקדקת של שתי המובאות האלה מצביעה על שבעה סעיפים בברית עם בית דוד.

(א) מובטח לדוד ששושלת צאצאיו, ביתו, יתקיימו לעולם (שמואל ב ז 11, 16; דברי הימים א יז 10). דבר לא יוכל להשמיד את בית דוד; הוא יתקיים לעד. עד היום חיים אי שם בעולם היהודי אנשים המשתייכים לבית דוד, אף על פי שלא ידוע לנו מי הם.

(ב) אחד מבניו של דוד – שלמה, נועד לרשת את כיסאו אחריו (שמואל ב ז 12). אבשלום ואדוניהו, שני בנים אחרים של דוד, ניסו לתפוס את כס השלטון אבל שלמה, ושלמה בלבד, נועד להיות מי שישב על כיסא דוד בתור מלך.

(ג) שלמה יבנה את בית המקדש (שמואל ב ז 13). דוד השתוקק לבנות את בית ה' אבל ידיו שפכו דם רב והוא גם היה אשם ברצח. לפיכך נאסר עליו לבנות את בית המקדש והתפקיד הוטל על בנו, שלמה.

ד) כיסא מלכות דוד ייכון לנצח (שמואל ב ז 13, 16). לא הובטח ששלמה עצמו ייכון לעולם, אלא הכיסא שעליו הוא יישב, כלומר המלוכה.

ה) שלמה יענש על חוסר ציות, אבל אלוהים לא יסיר ממנו את חסדו (שמואל ב ז 14-15). לפני כן אלוהים הסיר את חסדו משאול מפני שלא ציית לו. אבל מובטח שגם אם שלמה לא יישמע לאלוהים ויהיה צורך להענישו, "חסדו" של אלוהים לעולם לא יסור ממנו. המילה "חסד" הדגישה את הנאמנות המלווית לברית. שלמה אכן נכשל בעבודת אלילים, החטא החמור ביותר מבחינת כתבי הקודש. חטאו של שאול לא היה חמור כמו חטאו של שלמה. בכל זאת המלכות נלקחה מבית שאול, אך לא מבית דוד. הדבר מראה את טבעה של הברית הבלתי מותנית. שלמה היה כפוף לברית שכזו, אבל שאול – לא.

ו) המשיח יבוא מבית דוד (דברי הימים א יז 11). בשמואל ב מושם דגש על שלמה, אך בפסוק זה מספר דברי הימים א ההתמקדות היא על המשיח. פסוק זה אינו מדבר על אחד מבניו של דוד עצמו שייכון על כיסא המלוכה "לעולם", אלא על זרעו, על אחד מצאצאי בניו שיבוא שנים רבות לאחר מכן.

ז) המשיח ו"כיסאו, ביתו ומלכותו" ייכנו "לעולם" (על בסיס דברי הימים א יז 12-15). בקטע זה, היושב על הכיסא הוא שייכון לעולם, ולא רק כיסאו. ניתן לראות בבירור שבפסוקים אלה הדגש אינו מושם על שלמה אלא על המשיח. מסיבה זאת לא מוזכרת כאן האפשרות שיחטא, כפי שנעשה בשמואל ב, שכן במקרה של המשיח בלתי אפשרי שהוא יחטא. לסיכום הברית עם בית דוד, אלוהים הבטיח לדוד ארבעה דברים נצחיים: בית מלוכה או שושלת נצחית, כס מלכות נצחי, מלכות נצחית, וצאצא נצחי. נצחיות בית דוד, הכיסא והמלכות מובטחת מפני שהם מגיעים לשיא התממשותם בזרע דוד, המשיח הנצחי, האלוהים שבא לעולם כאדם.

ד. חשיבות הברית

חשיבותה המיוחדת של הברית עם בית דוד היא בעובדה שהיא מתמקדת ומעצימה את רעיון הזרע המופיע בברית עם אברהם. לפי ברית אברהם, המשיח יהיה מזרע אברהם. כלומר הוא יהיה יהודי, ועשוי להיות מכל אחד משנים עשר שבטי ישראל. מאוחר יותר, בימי יעקב, אספקט הזרע מצטמצם ונאמר בצורה ממוקדת יותר שהוא יבוא משבט יהודה (בראשית מט 10). כעת, בברית עם בית דוד, מוצאו של "הזרע" המשיח ממוקד עוד יותר והוא מצטמצם לאחת המשפחות משבט יהודה, משפחתו של דוד.

באופן שכזה המידע אודות מוצאו וזהותו של "הזרע" נהיה יותר ויותר ממוקד. לפי הברית שכרת אלוהים עם אדם בגן עדן, המשיח יהיה זרע האישה, אך משמעות האמירה הזו הייתה שהוא עשוי לבוא מכל חלק שהוא באנושות. לפי הברית עם אברהם, היה עליו לבוא מקרב היהודים, ומשמעות הדבר הייתה שמוצאו יכול להיות מכל אחד משבטי ישראל. כאשר הברית הזו שבה ואושרה דרך יעקב ובניו, נאמר שעליו לבוא משבט יהודה אך הדבר עדיין מאפשר שמוצאו יהיה מכל אחת ממשפחות השבט. לפי הברית עם בית דוד, המשיח יהיה מזרע דוד. בירמיהו כב 24-30 מוצאו ממוקד עוד יותר – המשיח יבוא מבית דוד, אך לא מהאיש כְּנָהוּ.

ה. אישור הברית

במקומות נוספים בכתבי הקודש קיבלה הברית עם בית דוד אישור נוסף: שמואל ב כג 5-1; תהילים פט 1-53; ישעיהו ט 6-7; יא 1; ירמיהו כג 5-6; ל 8-9; לג 14-17, 19-26; יחזקאל לז 24-25; הושע ג 4-5; עמוס ט 11; לוקס א 30-35, 68-70; מעשי השליחים טו 14-18.

ו. מעמד הברית

גם הברית עם בית דוד היא ברית בלתי מותנית והיא עדיין בתוקף, בתור ברית נצחית.

8. הברית החדשה

א. אסמכתא

פסוקים רבים מדברים על הברית החדשה ונתייחס לרבים מהם בהמשך. אך הקטע הראשי הוא מירמיהו לא 31-34:

"הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם יְהוָה; וְכָרַתִּי, אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל וְאֶת בֵּית יְהוּדָה בְּרִית חֲדָשָׁה: לֹא כִבְרִית, אֲשֶׁר כָּרַתִּי אֶת אֲבוֹתָם, בְּיוֹם הַחֲזִיקִי בְיָדָם, לְהוֹצִיאֵם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם; אֲשֶׁר הֵמָּה הִפְרוּ אֶת בְּרִיתִי, וְאֶנֶכִּי בְעַלְתִּי בָם נְאֻם יְהוָה: כִּי זֹאת הִבְרִית אֲשֶׁר אֶכְרַת אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל אַחֲרֵי הַיָּמִים הֵהֵם נְאֻם יְהוָה, נִתַּתִּי אֶת תּוֹרַתִּי בְקִרְבָּם, וְעַל לִבָּם אֶכְתְּבֶנָּה; וְהָיִיתִי לָהֶם לְאֱלֹהִים, וְהֵמָּה יִהְיוּ לִי לְעָם: וְלֹא יִלְמְדוּ עוֹד, אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ וְאִישׁ אֶת אַחִיו לֵאמֹר, דַּעוּ אֶת יְהוָה; כִּי כֹלָם יִדְעוּ אוֹתִי לְמִקְטָנָם וְעַד גְּדוּלָּתָם נְאֻם יְהוָה, כִּי אֶסְלַח לְעוֹנָם, וְלִחְטָאתָם לֹא אֶזְכֹּר עוֹד."

ב. הצדדים המשתתפים בברית

ברית זו נכרתה בין אלוהים ובין עם ישראל, והיא מקבלת אישור נוסף במקומות אחרים בכתבי הקודש, כמו למשל: ישעיהו נה 3; נט 21; סא 8-9; ירמיהו לב 40; יחזקאל טז 60; לד 25-31; לז 26-28; אל הרומים יא 26-27.

ג. סעיפי הברית

בנוסח הברית המקורי, באישורים השונים שלה ובחניכתה בימי ישוע ובכתבי הברית החדשה כלולים תשעה סעיפים.

א מדובר בברית בלתי מותנית שמעורבים בה אלוהים ובית ישראל ובית יהודה (ירמיהו לא 31). היא לא נכרתה רק בין יהודה ואלוהים או ישראל ואלוהים, אלא כללה את שני בתי ישראל. מכאן שהיא כוללת את כל העם היהודי – צאצאי אברהם, יצחק ויעקב. ראוי לשים לב שהיא לא נכרתה עם הקהילה המשיחית / הכנסייה אלא עם ישראל.

ב זו ברית שברור כי היא שונה ונבדלת מברית משה (ירמיהו לא 32). אין כאן רק פיתוח או הרחבה של ברית משה אלא היא נבדלת ממנה. בסופו של דבר היא תחליף את ברית משה, שנחשבה כעת לברית שהופרה.

ג היא מבטיחה את תחייתו של עם ישראל (ירמיהו לא 33; ישעיהו נט 21). ההיבט המרכזי של הברית הזו הוא ברכת הישועה, הכוללת את תקומתו של עם ישראל.

ד תקומת עם ישראל תהיה כלל עולמית ותכלול את כל היהודים (ירמיהו לא 34; ישעיהו סא 9). הישועה הלאומית תגיע לכל פרט יהודי ותחול על הדורות הבאים החל מהמועד שבו תתרחש תחייתו הרוחנית של העם היהודי בראשונה. כך, במהלך מלכות המשיח, כל הלא-מאמינים יהיו גויים; במשך כל תקופת מלכותו לא יהיו יהודים שלא נושעו. זו הסיבה לכך שלא יהיה צורך שיהודי אחד יאמר לרעהו "דעו את ה'" מפני שהם כולם יידעו אותו.

ה הברית כוללת סעיף המתייחס לסליחת חטאים (ירמיהו לא 34). הברית החדשה תעשה את מה שברית משה לא הייתה מסוגלת לעשות. ברית משה יכלה רק לספק כיסוי (כפרה) לחטאיהם של בני ישראל, אבל הברית החדשה תסיר אותם. ברכה זו נובעת מברכת הישועה.

ו רוח הקודש תשכון בנושעים (ירמיהו לא 33; יחזקאל לו 27). הסיבה שבגללה עם ישראל לא הצליח לשמור את התורה בכפוף לברית משה הייתה, שלעם לא היה די כוח לציית ולאמץ את אמות המידה הגבוהות שהציב אלוהים. הברית שנכרתה עם משה לא כללה את השתכנות רוח הקודש באדם; לא זו הייתה מטרתה. אבל הברית החדשה תעשה בדיוק את זה, וכל יהודי יקבל את הנחוך כדי לפעול בצדקה את מעשי האלוהים. זוהי הברכה, ברכת הישועה.

ז עם ישראל יזכה גם לברכות חומריות (ישעיהו סא 8; ירמיהו לב 41; יחזקאל לד 25-27). תורת משה הבטיחה ברכות חומריות בתמורה לציית, אבל לרוב לא ציית עם ישראל שכן לא הצליח לשמור את התורה. כישלון כזה לא יקרה במסגרת הברית החדשה. בנוסף לחיים החדשים שיקבל עם ישראל, ולכוח שיקבל מרוח הקודש כדי שיוכל לשמור את התורה, ייתן ה' להם גם ברכות חומריות.

ח בית המקדש ייבנה שוב (יחזקאל לז 26-28). ברית משה התייחסה להקמת המשכן. הברית עם בית דוד הורתה על בניית בית ראשון על ידי שלמה. במסגרת הברית החדשה תתאפשר הקמת בית המקדש המשיחי או, בית המקדש של תקופת מלכות אלף השנים. מקדש זה יהווה תזכורת מתמשכת לישראל על כל מעשיו הגדולים של אלוהים.

ט כפי שהברית עם משה הכילה את תורת משה, הברית החדשה מכילה את תורת המשיח (אל הרומים ח 2; אל הגלטים ו 2). גם תורת המשיח, כמו תורת משה, מכילה מצוות פרטניות רבות שנועדו ליישום על ידי המאמין הכפוף לברית החדשה. מצוות אלה ניתנו ישירות על ידי ישוע, או על ידי השליחים. השוואה פשוטה של הפרטים תראה שהיא אינה זהה לתורת משה. ראוי לציין ארבע נקודות: ראשית, מצוות רבות זהות לאלו שבתורת משה. לדוגמה, תשעה מעשרת הדיברות כלולים גם בתורת המשיח. אבל, הנקודה השנייה היא שמצוות רבות שונות מאלו שבתורת משה. לדוגמה, אין כעת חוק מחייב בקשר לשבת (אל הרומים יד 5; אל הקולוסים ב 16) וקוד בקשר למאכלות (מרקוס ז 19; אל הרומים יד 20). שלישית, כמה ממצוות תורת משה מודגשות ביתר שאת בתורת המשיח. לדוגמה, בתורת משה נאמר **"וְאֶהְבֶּתְ לְרַעַךְ כְּמוֹךְ"** (ויקרא יט 18); **"כְּמוֹךְ"** - הופך את האדם לקנה מידה. בתורת המשיח נאמר: **"אֶהְבֶּתְ זֶה אֶת זֶה כְּמוֹ שְׂאֵנִי אֶהְבֶּתִי אֶתְכֶם"** (יוחנן טו 12); **"כְּמוֹ שְׂאֵנִי אֶהְבֶּתִי אֶתְכֶם"** - הופך את המשיח לקנה המידה – והוא אהב את האדם עד כדי כך שהיה מוכן למות בעדו. רביעית, תורת המשיח מספקת מניע חדש. לדוגמה, תורת משה הייתה מבוססת על הברית המותנית שנכרתה באמצעות משה ולכן המניע היה: עשה, כדי לקבל ברכות. תורת המשיח מבוססת על הברית החדשה, שהיא ברית בלתי מותנית, והמניע הוא כזה: התברכת בעבר ובהווה, לכן – עשה. קיים בלבול כה גדול בקשר ליחס בין תורת משה ובין תורת המשיח מפני שמצוות רבות בה דומות לאלו שבתורת משה ורבים הסיקו שלפיכך, חלקים מסוימים מהתורה נותרו בעינם. הראינו כבר לעיל שדבר זה אינו יכול להיות ולפיכך את ההסבר לדמיון בין המצוות יש לחפש בכיוון אחר.

ההסבר הזה מובן בצורה הטובה ביותר אם מבינים שקיימים בכתבי הקודש מספר קודים, כגון קוד החוקים ששלט בימי גן עדן, הקוד שהיה רלוונטי לגבי אדם, קוד נוח, משה, הקוד החדש, הקוד של מלכות המשיח. קוד חוקים חדש עשוי להכיל חלק מאותן המצוות הכלולות בקוד שקדם לו, אבל אין זאת אומרת שהקוד הקודם ממשיך להיות בתוקף. בעוד שציוויים מסוימים שהיו חלק מהקוד התקף לאדם מצויים גם בקוד ששלט בגן עדן, אין משמעות הדבר שהקוד של תקופת גן עדן עדיין חלקית בתוקף. הוא חדל לתפקד כאשר אדם וחווה נכשלו בחטא הקדמון. אותו הדבר נכון כשאנו משווים את תורת המשיח לתורת משה. קיימות בשתיהן מצוות דומות רבות (כמו למשל, תשעה מתוך עשרת הדיברות מצויים בתורת

המשיח), אבל אין משמעות הדבר שתורת משה עדיין בתוקף. תורת משה מילאה את תפקידה ואנחנו כפופים כעת לתורת המשיח. קיימות מצוות שונות רבות. לדוגמה, תחת תורת משה היה אסור לנו לאכול חזיר, אבל תחת תורת המשיח ניתן לעשות זאת. קיימות מצוות דומות רבות, יחד עם זאת הן חלק ממערכות ושיטות נפרדות. אם אנחנו לא רוצים ולא גובים כיום, אין זה בגלל תורת משה אלא בגלל תורת המשיח. מצד שני, אם מישהו גובב, הוא אינו אשם בהפרת תורת משה אלא בהפרת תורת המשיח. החובה הנוכחית לציית לתורת המשיח נובעת מתוקפה העכשווי של הברית החדשה.

ד. חשיבות הברית

הברית החדשה מדגישה ומעצימה את היבט הברכה מהברית עם אברהם, במיוחד בקשר לישועה. היא מראה איך הברכות הרוחניות הנלוות לבריתות שנכרתו עם ישראל ניתנות גם לגויים.

ה. היחס בין קהילת המשיח ובין הברית החדשה

לגבי נקודה זו (הברכה) נוצר בלבול בשאלת היחס בין קהילת המשיח ובין הברית החדשה. לפי ירמיהו, נכרתה הברית עם ישראל, לא עם קהילת המשיח. יחד עם זאת, פסוקים מסוימים קושרים את הברית החדשה לקהילת המשיח (מתי כו 28; מרקוס יד 24; לוקס כב 14-20; הראשונה לקורנתים יא 25; השנייה לקורנתים ג 6; אל העברים ז 22; ח 6-13; ט 15; י 16, 29; יב 24; יג 20).

הפתרון הרווח ביותר לאורך ההיסטוריה של קהילת הגויים היה פיתוח תיאולוגיית "ההחלפה" (Replacement Theology) המלמדת שקהילת המשיח / הכנסייה החליפה את עם ישראל ותפסה את מקומו במסגרת יחסי הברית מול אלוהים. לפיכך, ההבטחות הכלולות בברית מתקיימות כעת בקהילת המשיח ובאמצעותה. מאחר שברור שהן לא מתגשמות כלשונן, באופן מילולי, הם מלמדים שהכונה הייתה שהן יתגשמו באופן רוחני. אבל פתרון זה דורש פרשנות אלגורית לבריתות ודורש התעלמות מפרטים דוגמת ההבטחות הכרוכות בברית שנכרתה בקשר לארץ ישראל.

השקפה זו נדחתה, ובצדק, על ידי כל מי שמקבלים הבנה מילולית של הבריתות, והם הציעו שני פתרונות אחרים. יש מי שמלמדים שקיימות שתי בריתות חדשות, אחת שנכרתה עם קהילת המשיח והשנייה שנכרתה עם ישראל. לגישה זו אין סימוכין בכתבי הקודש. אחרים אומרים שקיימת רק ברית אחת אך יש בה שני היבטים, האחד קשור לישראל והשני קשור לקהילת המשיח. אבל לא נראה שיש בברית זו דבר מה שמלמד על קיומם של שני היבטים נבדלים, שונים לגמרי. יתרה מכך, אפילו הדוגלים בדעה זו אינם מסוגלים להסביר איזה היבט קשור לקהילה ואיזה היבט קשור לעם ישראל.

למעשה, הפתרון אינו קשה במיוחד שכן הוא מוסבר בבירור בשני קטעים בכתבי הקודש.

אל האפסים ב 11-16:

"על כן זכרו אתם מה היה בעבר, אתם, הגוים מבחינה גופנית, הנקראים 'עַרְלִים' בפי הנקראים 'נְמוּלִים', אשר מילתם בבשר ומעשה ידיו היא. באותה עת הייתם בלי משיח, זרים לעדת ישראל ונכרים לבריתות ההבטחה, מחסרי תקווה וללא אלהים בעולם. אבל כעת, במשיח ישוע, אתם הרחוקים בעבר, נהייתם קרובים על ידי דם המשיח. הן הוא שלומנו; הוא עשה את השנים לאחד והרס בבשרו את מחצת האיבה. הוא בטל את תורת המצוות שבחוקים, כדי לברא בו עצמו את השנים לאדם חדש אחד ובכך לעשות שלום, וכדי שבגוף אחד ירצה את שניהם לאלהים על ידי הצלב, בהמיתו בו את האיבה".

אל האפסים ג 5-6:

"היסוד אשר בדורות הקודמים לא נודע לבני אדם, כמו שנגלה כעת לשליחיו ולנביאיו הקדושים, בדרכי הרוח - שיהיו הגוים שתפי נחלה, שתפי גוף ושתפי ההבטחה במשיח ישוע על ידי הבשורה".

ניתן לקרוא לגישה זו "השקפת השותפים". בפסוקים אלה נאמר שאלוהים כרת ארבע בריתות בלתי מותנות עם ישראל: הברית עם אברהם, הברית בקשר לארץ, הברית עם בית דוד והברית החדשה. כל הברכות שאלוהים מעניק, הן הגשמיות והן הרוחניות, ניתנות דרך ארבע הבריתות האלה. אבל קיימת גם ברית חמישית, מותנית, והיא ברית משה. היא הייתה בגדר מחיצת איבה. בעיקרו של דבר, היא הרחיקה את הגויים ולא אפשרה להם ליהנות מהברכות הרוחניות הנלוות לארבע הבריתות הבלתי מותנות. כדי שגוי יתחיל לקבל את הברכות הניתנות במסגרת בריתות אלה היה עליו לציית באופן מוחלט לתורת משה, לימול, להתחייב לקיים את התורה ולנהל אורח חיים כאחד מבני אברהם. גויים, בתור גויים, לא יכלו ליהנות מהברכות הרוחניות הנלוות לבריתות שנכרתו עם העם היהודי. לכן הם היו זרים ונוכריים לעדת ישראל. הם לא קיבלו דבר מהברכות הרוחניות שהן חלק מהבריתות. אולם, כאשר המשיח מת, מחיצת האיבה (תורת משה) נהרסה. כעת הגויים יכולים, כגויים, באמצעות אמונה, ליהנות מהברכות הרוחניות שבארבע הבריתות הבלתי מותנות. מסיבה זו, הגויים בימינו הם שותפים לברכות הרוחניות שניתנו ליהודים (ואינם אמורים להיות מי שהשתלטו עליהן ולוקחים אותן לעצמם במקום היהודים).

מושג השותפות נזכר גם באל הרומים יא 17:

"ואם נכרתו כמה ענפים מעץ הזית, ואתה, זית בר, הרכבת במקומם ושתפת בשרש העץ ובלשדו..."

עץ הזית מייצג את הברכות הרוחניות של הברית עם ישראל. סוגי הענפים השותפים לברכות הם: הענפים הטבעיים (שורש העץ ולשדו), שהם המאמינים היהודים, והענפים מזית הבר המורכבים על העץ, שהם המאמינים הגויים.

יחד עם זאת, גזע עץ הזית עצמו עדיין שייך לישראל, ככתוב בפסוק 24:

"הרי אם אתה נכרת מעץ זית בר מטבעו, ובנגוד לטבע הרפכת על עץ זית טוב, כל שכן אלה, המקוריים, ירפבו על עץ הזית שלהם!"

הקשר בין קהילת המשיח ובין הברית החדשה זהה ליחס הקיים בינה ובין הברית עם אברהם, הברית בקשר לארץ והברית עם בית דוד. ההבטחות הפיזיות הכלולות בברית עם אברהם, המודגשות ומורחבות בברית הקשורה לארץ ובברית עם בית דוד, הובטחו אך ורק לעם ישראל. אבל היבט הברכה, כפי שהוא מורחב בברית החדשה, כולל גם את הגויים. הקהילה נהנית מהברכות הרוחניות של הברית האלה. ההבטחות הפיזיות הן עדיין קניינו של עם ישראל ויתגשמו בלעדית בעם ישראל, ובמיוחד אלה הקשורות לארץ ישראל. יחד עם זאת, כעת קהילת המשיח שותפה לברכות הרוחניות. אלו הם יחסי הגומלין בין קהילת המשיח ובין ארבע הבריתות הבלתי מותנות שנכרתו בין אלוהים ובין עם ישראל.

דם המשיח שנשפך על הצלב הוא היסוד שעליו מושתתת הישועה בברית החדשה. דם המשיח אישר וחתם את הברית החדשה (אל העברים ח 1 – י 18). הפרטים הכלולים בברית החדשה אינם יכולים להתגשם בקהילת המשיח המורכבת מגויים מאמינים או באמצעותם, אלא – עליהם להתגשם בעם ישראל ובאמצעותו. נכון שהברית עדיין אינה מתממשת כרגע בעם ישראל, אבל אין זה אומר שלפיכך היא מתממשת בקהילת המשיח המורכבת ברובה הגדול מגויים. נזכיר שוב שלא כל סעיפי הבריתות מתממשים או חלים מידי. הקהילה קשורה לברית החדשה רק בכל הנוגע לקבלת הברכות הרוחניות של הברית, כמו הישועה, אבל הקהילה אינה זו שמגשימה אותה. קהילת המשיח הפכה להיות שותפה לברכות הרוחניות של היהודים, אך לא תפסה את מקומם בבריתות שנכרתו אתם. היא שותפה לברכות ולהבטחות הרוחניות, אך לא לברכות החומריות או הפיזיות.

1. החובה המוטלת על הגויים

העובדה שמאמינים גויים הפכו להיות שותפים לברכות הרוחניות של היהודים מטילה עליהם מחויבות, ככתוב באיגרת אל הרומים טו 25-27:

"אולם כעת אני עולה לירושלים לעזרת הקדושים, כי מקדוניה ואפיה כאו לנכון לתרם תרומה לעניי הקדושים. הם כאו זאת לנכון וזוהי חובתם כלפיכם; שכן אם הגוים שתפו בדברים הרוחניים שלהם, עליהם גם לסייע להם בדברים חמריים."

לקראת סיום האיגרת שכתב אל הרומים, פירט שאול את התכניות שלו לעתיד הקרוב. בפסוק 25 הוא הסביר מדוע אינו יכול לבוא אליהם מיד. הוא אמנם כתב (בפרק א) שהוא משתוקק מזה זמן רב לבוא לרומא, אך תשוקתו זו הייתה משנית לחובתו לאסוף תרומות ולהביא אותן למאמינים היהודים בירושלים. התרומה המיוחדת הזו נזכרת גם באיגרת הראשונה לקורינתים טז 1-4 ובאיגרת השנייה לקורינתים ח-ט. בפסוק 26 הזכיר שאול את התורמים ואת מקבלי התרומה: המאמינים הגויים ממקדוניה ומאכיה נתנו את הכסף, שנועד במיוחד עבור המאמינים היהודים העניים בירושלים. בפסוק 27 לימד שאול שהגויים הם בעלי חוב ליהודים ואז הסביר מדוע: הגויים הפכו להיות שותפים לברכות רוחניות של היהודים. קודם לכן, בפרק יא, לימד שאול שהגויים הפכו להיות שותפים בברכות הרוחניות של היהודים, שניתנות באמצעות הבריתות שנכרתו עם היהודים. עצם העובדה שהגויים היו לשותפים בברכות אלה הפכה אותם לבעלי חוב כלפי היהודים. לפי פסוק זה, הדרך שבה הם משלמים את חובם כלפי המאמינים היהודים היא לעזור להם בדברים חומריים.

2. מעמד הברית ותוקפה

ביחס לקהילת המשיח המורכבת ברובה מגויים, הברית החדשה היא היסוד עליו מושתתת מה שנקרא "עידן / שלב החסד". ביחס לישראל, הברית החדשה היא היסוד עליו מושתתת "עידן / שלב מלכות המשיח".

הברית החדשה עצמה היא ברית בלתי מותנית ולפיכך היא תקפה לנצח.

סיכום

כל הברכות הרוחניות נועדו למי שמאמינים במשיח, יהודים וגויים כאחד. הודות למותו על הצלב בגלל חטאיהם, המאמינים מקבלים ברכות רוחניות שאלמלא כן לא היו ניתנות להם. שמונה הבריתות הכלולות בכתבי הקודש מפרטות בבירור את הסעיפים הכלולים בהן והן בעלות ערך רב להבנה נכונה של הכתובים.